DISCLAIMER: **The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.**

અહેવાલપાત્ર

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં

દીવાની અપીલીય હકુમત

સિવિલ અપીલ નં. ૭૦૬/૨૦૨૧

(એસ.એલ.પી.(સી) નં. ૨૪૯૫૦/૨૦૧૫ માંથી ઉદભવેલ)

પરમાર સામંતસિંહ ઉમેદસિંહ અને અન્ય.....અપીલકર્તાઓ

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય.....સામાવાળાઓ

સાથે

સિવિલ અપીલ નં. ૭૦૭/૨૦૨૧

(એસ.એલ.પી.(સી) નં. ૩૦૬૩૫/૨૦૧૫ માંથી ઉદભવેલ)

રાજ્ય ચૂંટણી આયોગ..... અપીલકર્તા

વિરુદ્ધ

વિરેન્દ્રસિંહ મફાજી વાઘેલા અને અન્ય..... સામાવાળાઓ

સાથે

રીટ પીટીશન (સી) નં. ૭૮૬/૨૦૨૦

નરેન્દ્ર કુમાર અંબાલાલ રાવત.....અપીલકર્તા

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય.....સામાવાળાઓ

ચુકાદો

અશોક ભૂષણ, ન્યાયમૂર્તિશ્રી

૧. રજા મંજૂર.

૨. દીવાની અપીલ અને રિટ પિટિશનને ટેગ કરેલ હોવાથી, ત્રણેય બાબતોની એકસાથે સુનાવણી કરવામાં આવી છે.

૩. આપણે પ્રથમ કેસમાં હકીકતો અને દલીલોની નોંધ લેવાની જરૂર છે, એટલે કે, સિવિલ અપીલ (એસએલપી (સી) નંબર ૨૪૯૫૦/૨૦૧૫ – પરમાર સામંતસિંહ ઉમેદસિંહ વિરુદ્ધ ગુજરાત *રાજ્યમાંથી ઉદભવેલ*).*સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન* નંબર *૧૨૦૮૪/૨૦૧૫માં* ગુજરાત *ઉચ્ચ* અદાલતના તારીખ

૨૯.૦૭.૨૦૧૫ના ચુકાદા સામે ઉપરોક્ત અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે કે જેમાં પંકજસિંહ વાઘેલા વિરુદ્ધ રાજ્ય ચૂંટણી પંચ (ચૂંટણી કમિશનર) ના કેસમાં અગાઉના ડિવિઝન બેન્ચના તારીખ ૧૩.૦૮.૨૦૧૦ના ચુકાદાને પગલે રિટ પિટિશનને ફગાવી દેવામાં આવી છે. અહીં અપીલકર્તા દ્વારા *ગુજરાત* પ્રાંતીય *મ્યુનિસિપલ* કોર્પોરેશન અધિનિયમ ૧૯૪૯ (હવેપછી "અધિનિયમ ૧૯૪૯" તરીકે ઉલ્લેખ કરવામાં આવશે) ની કલમ ૫(૩)(iii)(a) અને કલમ ૨૯એ અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમો અને સૂચનાઓ સહિત અન્ય *વૈધાનિક* જોગવાઈઓને પડકારતી રિટ પિટિશન દાખલ કરવામાં આવી હતી.રિટ પિટિશનમાં નીચેની દાદ માંગવામાં આવી હતી.

"(એ) ઘોષણા પત્ર બહાર પાડીને જાહેર કરો કેઃ

a) ગુજરાત પ્રાંતીય મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫(૩)(iii)(a) અને ૨૯–એ અને

બી) ગુજરાત સ્થાનિક સત્તામંડળ કાયદા (સુધારા) અધિનિયમ, ૨૦૦૯ની કલમ ૨ અને ૩ ભારતના બંધારણની સત્તાથી બહાર છે કારણ કે તે એક સભ્ય એક વોર્ડના આદેશનું ઉલ્લંઘન કરે છે.

(બી) બોમ્બે પ્રાંતીય મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન (શહેરમાં વોર્ડનું સીમાંકન અને અનામત બેઠકોની ફાળવણી) નિયમો, ૧૯૯૪ (૨૦૧૫ના સુધારા સહિત) ના નિયમ ૪ અને નિયમ ૫ ને ભારતના બંધારણની સત્તાથી બહાર હોવાનું જાહેર કરીને જાહેરનામું બહાર પાડવું.

(સી) તારીખ ૦૪.૧૨.૨૦૧૪નું જાહેરનામું નં. કે.વી.–૧૯૪–ઈલે–૧૦૨૦૧૪–૧૭૦૧૦ પી. તેમજ ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ તારીખ ૧૫.૦૧.૨૦૧૫નું અન્ય જાહેરનામું કે જે ભારતના બંધારણ અને/અથવા ગુજરાત સ્થાનિક સત્તામંડળ કાયદા (સુધારા) અધિનિયમ, ૨૦૦૯ અને/અથવા ગુજરાત પ્રાંતીય મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની સતાથી બહાર છે.

(ડી) ગુજરાત પ્રાંતીય મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫(૩)(iii)(b) હેઠળ રાજ્ય ચૂંટણી પંચ દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૧૧.૧૨.૨૦૧૪ના આદેશને રદ કરો.

(ઈ) જ્યાં સુધી સ્વીકૃતિ, સુનાવણી અને અંતિમ સુનાવણી બાકી છે ત્યાં સુધી ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ તારીખ ૦૪.૧૨.૨૦૧૪ના જાહેરનામા નં. કે.વી.–૧૯૪ ઓફ ઈલે–૧૦૨૦૧૪–૧૭૦૧૦–પી તેમજ ગુજરાત પ્રાંતીય મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫(૩)(iii)(b) હેઠળ રાજ્ય ચૂંટણી પંચ દ્વારા પસાર કરાયેલ તારીખ ૧૧.૧૨.૨૦૧૪ના આદેશ પર રોક લગાવો.

(એફ) જ્યાં સુધી સ્વીકૃતિ, સુનાવણી અને અંતિમ સુનાવણી બાકી છે ત્યાં સુધી ગુજરાત રાજ્યમાં નગરપાલિકા માટે ઓક્ટોબર ૨૦૧૫માં યોજનારી ચૂંટણી માટેની ચૂંટણી પ્રક્રિયા પર રોક લગાવો.

(જી) ખર્ચ.

(એચ) કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં આવી અન્ય અને વધુ દાદ જે યોગ્ય, ન્યાયી અને ઉચિત લાગે.

૪. હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે રિટ પિટિશનને એવું ધ્યાનમાં રાખીને ફગાવી દીધી હતી કે અગાઉ અધિનિયમ ૧૯૪૯ની કલમ ૫(૩)(iii)(a) અને કલમ ૨૯–એ(૨)(a) અને ૨૯–એ(૩)(a) તેમજ બોમ્બે પ્રાંતીય મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનના નિયમ ૪ (શહેરમાં વોર્ડનું સીમાંકન અને અનામત બેઠકોની ફાળવણી) નિયમો, ૧૯૯૪ને પડકારવામાં આવ્યા હતા અને તેને માન્ય રાખવામાં આવ્યા હતા અને રિટ પિટિશનના મુદ્દાઓને પંકજસિંહ વાઘેલા વિરુદ્ધ રાજ્ય ચૂંટણી પંચના કેસમાં ઉચ્ચ અદાલત અગાઉના ડિવિઝન બેન્ચના ચુકાદા દ્વારા આવરી લેવામાં આવ્યા હતા.

૫. ડિવિઝન બેન્ચના તારીખ ૨૯.૦૭.૨૦૧૫ ના ચુકાદા સામે, સિવિલ અપીલ (એસ.એલ.પી.(સી) નંબર ૨૪૯૫૦/૨૦૧૫માંથી ઉદ્ભવેલ) દાખલ કરવામાં આવી છે.

૬. ઉચ્ચ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચના તારીખ ૨૧.૧૦.૨૦૧૫ના ચુકાદા સામે સિવિલ અપીલ (એસ.એલ.પી.(સી) નંબર ૩૦૬૩૫/૨૦૧૫માંથી ઉદ્ભવેલ) દાખલ કરવામાં આવી છે, જેના દ્વારા સામાવાળાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી વિશેષ સિવિલ અરજી નંબર ૧૬૩૧૩/૨૦૧૫ મંજૂર કરવામાં આવી છે.ગુજરાતના રાજ્યપાલ દ્વારા જાહેર કરાયેલા વટહુકમ નંબર ૩/૨૦૧૫ના ખંડો (૩), (૪) અને (૫) રિટ પિટિશનમાં પડકારવામાં આવ્યા હતા.ગુજરાત રાજ્યમાં પંચાયતોની ચૂંટણીની તારીખો તાત્કાલિક જાહેર કરવા માટે રાજ્ય ચૂંટણી *પંચને* નિર્દેશ આપવાની પણ માંગ કરવામાં આવી હતી.૦૩.૧૦.૨૦૧૫ની એ જ તારીખે જ્યારે વટહુકમ નંબર *૩/૨૦૧૫* બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો, જેના દ્વારા ગુજરાત પ્રાંતીય મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અધિનિયમ ૧૯૪૯ની કલમ *૭એ*, ગુજરાત *મ્યુનિસિપાલિટી* અધિનિયમ, ૧૯૬૩ની કલમ ૮એ અને ગુજરાત પંચાયત અધિનિયમ ૧૯૯૩ની કલમ ૨૫૭ને બદલવામાં આવી હતી, ત્યારે રાજ્ય ચૂંટણી પંચ દ્વારા એક આદેશ *બહાર* પાડવામાં આવ્યો હતો કે ઓક્ટોબર/નવેમ્બર, ૨૦૧૫માં યોજાનારી ૬ *મ્યુનિસિપલ* કોર્પોરેશન, ૫૩ મ્યુનિસિપાલિટી, ૩ નવી રચાયેલી

મ્યુનિસિપાલિટી, ૨૩ *તાલુકા* પંચાયતો અને ૩૧ જિલ્લા પંચાયતોની ચૂંટણીઓ હાલમાં ન યોજવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો *હતો.ડિવિઝન* બેન્ચે ફકરા ૭૨માં તેના નિષ્કર્ષને રેકોર્ડ કરીને રિટ પિટિશનનો નિકાલ કર્યો હતો જે નીચે મુજબ હતોઃ

"૭૨. ઉપરોક્ત અવલોકનો અને ચર્ચાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, નીચેના તારણોઃ –

(એ) વટહુકમ નંબર ૨/૨૦૧૫ દ્વારા ઉમેરવામાં આવેલા ગુજરાત પંચાયત અધિનિયમની કલમ ૧૫(૧) ને એવી રીતે વાંચવામાં આવે છે કે ચૂંટણી કમિશનરે સંબંધિત પંચાયતોની મુદત પૂરી થવાના ઓછામાં ઓછા ૪૫ દિવસ પહેલા ચૂંટણીની પ્રક્રિયા શરૂ કરવી જોઈએ જેથી નવી ચૂંટાયેલી સંસ્થા પ્રથમ બેઠક યોજી શકે અને અગાઉ ચૂંટાયેલી સંસ્થાને બદલીને સત્તા સંભાળી શકે.જો કલમ ૧૫(૧) નું અર્થઘટન કરવામાં ન આવે અને તે મુજબ વાંચવામાં ન આવે, તો કલમ ૧૫(૧) ગેરબંધારણીય અને રદબાતલ થાય.

જો રાજ્ય ચૂંટણી પંચ ૪૫ દિવસ અગાઉથી ચૂંટણીની પ્રક્રિયા શરૂ કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે, તો તેનાથી પ્રભાવિત કોઈપણ નાગરિક રાજ્ય ચૂંટણી પંચ સામે યોગ્ય નિર્દેશ મેળવવા માટે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ આ અદાલતનો સહારો લેવા માટે સ્વતંત્ર રહેશે.

(બી) વટહુકમ નં. ૩/૨૦૧૫ દ્વારા લાવવામાં આવેલ જી. પી. એમ. સી. અધિનિયમની કલમ ૭એ, મ્યુનિસિપાલિટીઝ અધિનિયમની કલમ ૮એ અને અધિનિયમની કલમ ૨૫૭ને ગેરબંધારણીય અને રદબાતલ ઠરાવવામાં આવે છે.

(સી) રાજ્યમાં તમામ સ્થાનિક સંસ્થાઓની ચૂંટણી મુલતવી રાખવા માટે રાજ્ય ચૂંટણી પંચની કાર્યવાહી ગેરકાયદેસર હોવાનું ઠરાવવામાં આવે છે અને તેને રદ કરવામાં આવે છે.સામાવાળા નંબર ૨ ચૂંટણી પંચને સ્થાનિક સંસ્થાઓની ચૂંટણી તાત્કાલિક યોજવાની પ્રક્રિયા શરૂ કરવા નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે.

સામાવાળા નંબર ૧ રાજ્ય સરકારને મુક્ત અને ન્યાયી વાતાવરણમાં વહેલી તકે ચૂંટણી સુનિશ્ચિત કરવા માટે ચૂંટણી પંચ દ્વારા જરૂરી પોલીસ દળ અને અનામત દળ અથવા અન્ય કોઈપણ દળ પ્રદાન કરવા સહિત તમામ સહકાર અને સહાય પ્રદાન કરવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવે છે.

૭. ઉચ્ચ *અદાલતના* ચુકાદાથી નારાજ થઈને રાજ્ય ચૂંટણી પંચ આ અપીલમાં આવ્યું છે.

૮. વડોદરા પ્રાંતીય કોર્પોરેશન, અમદાવાદ પ્રાંતીય કોર્પોરેશન, ભાવનગર પ્રાંતીય કોર્પોરેશન, ગાંધીનગર પ્રાંતીય કોર્પોરેશન, જામનગર પ્રાંતીય કોર્પોરેશન, રાજકોટ પ્રાંતીય કોર્પોરેશન અને *સુરત* પ્રાંતીય કોર્પોરેશનના અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ, પછાત વર્ગો અને મહિલાઓ માટે અનામત બેઠકો સહિત વોર્ડ અને બેઠકોની સંખ્યા નક્કી કરવા માટે અધિનિયમ, ૧૯૯૯ની કલમ ૫(૩)(iii)(a) હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને ગુજરાતના રાજ્યપાલ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ તારીખ ૦૮.૦૭.૨૦૨૦ની જાહેરનામાને પડકારતી રિટ પિટિશન (સી) નંબર ૭૮૬/૨૦૨૦ દાખલ કરવામાં આવી છે.અધિનિયમ, ૧૯૯૯ની કલમ ૫(૩)(iii)(a) અને ૨૯–એને ગેરબંધારણીય જાહેર કરતા લેખિત આદેશ અથવા ઘોષણા માટે પણ દાદ માંગવામાં આવી હતી.૨૦૧૫માં સુધારેલા નિયમો, ૧૯૯૪ ના નિયમ ૪ અને નિયમ ૫, કલમ ૫(૩)(iii) (a) અને ૨૯–એ ને પણ પડકારવામાં આવ્યા છે.ગુજરાત સ્થાનિક સત્તામંડળ કાયદા (સુધારા) અધિનિયમ, ૨૦૦૯ની કલમ ૨ અને ૩ને પડકારવા સહિત ૦૪.૧૨.૨૦૧૫ તેમજ ૧૫.૦૧.૨૦૧૫ના જાહેરનામાને પણ પડકારવાની માંગ કરવામાં આવી હતી.આ અદાલતના તારીખ ૨૫.૦૮.૨૦૨૦ના આદેશ દ્વારા રિટ *પિટિશનને* સિવિલ અપીલ, એસ.એલ.પી.(સી) નંબર ૨૪૯૫૦/૨૦૧૫માંથી ઉદ્ભવેલ, સાથે ટેગ કરવામાં આવી છે.

૯. અમે અપીલકર્તાઓ અને અરજદારો માટે પ્રથમ અપીલ અને રિટ પિટિશનમાં હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કપિલ સિબ્બલ અને વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી હરિન પી. રાવલને સાંભળ્યા છે.

૧૦. અમે રાજ્ય ચૂંટણી પંચ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલમાં અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મનિન્દર *સિંહને* સાંભળ્યા છે.ગુજરાત રાજ્ય વતી સોલિસિટર જનરલ શ્રી તુષાર મહેતા અને વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ સુશ્રી મનીષા લવકુમારને સાંભળ્યા છે.

૧૧. શ્રી કપિલ સિબ્બલે પ્રથમ કેસમાં અપીલકર્તાઓ વતી દલીલો કરી છે.ભારતના બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૪૩–આર અને ૨૪૩–એસની જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કરતા, શ્રી સિબ્બલે રજૂઆત કરી હતી કે બંધારણીય યોજના મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન/નગરપાલિકામાં એક વોર્ડમાંથી બહુવિધ સભ્યોનું પ્રતિનિધિત્વ કરવાની મંજૂરી આપતી નથી.શ્રી સિબ્બલ રજૂઆત કરે છે કે અનુચ્છેદ ૨૪૩–એસના પેટા–ખંડ (૩) અને પેટા–ખંડ (૪) "એક સભ્ય અને સભ્ય" અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ કરે છે, જે સૂચવે છે કે એક વોર્ડમાંથી નગરપાલિકામાં માત્ર એક જ સભ્ય હોઈ શકે છે.તેવી જ રીતે, અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૨૯–એ, પેટા–ખંડ ૨ બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૪૩–એસ સાથે

અસંગત છે.તેઓ રજૂઆત કરે છે કે અનુચ્છેદ ૨૪૩–આર બહુવિધ સભ્યના વોર્ડની વિચારણા/આદેશ આપતું નથી.

૧૨. શ્રી સિબ્બલે રજૂઆત કરી હતી કે લોકસભાના કિસ્સામાં એક મતવિસ્તારમાંથી પ્રતિનિધિત્વના એક એકમમાંથી સંસદના એક સભ્યની ચૂંટણીનો નિયમ છે.તેવી જ રીતે, વિધાનસભામાં એક મતવિસ્તારમાંથી માત્ર એક જ સભ્ય ચૂંટાય છે.એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૪૩–એસ આદેશ આપે છે કે એક વોર્ડમાંથી માત્ર એક જ સભ્ય ચૂંટાય અને તે એક જ વોર્ડમાંથી એકથી વધુ સભ્ય ચૂંટાય તેવી મંજૂરી આપતું નથી અને વિવાદિત જોગવાઈઓ અને સૂચનાઓ બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૪૩–એસમાં સ્થાપિત આ મુખ્ય બંધારણીય સિદ્ધાંતનું ઉલ્લંઘન કરે છે.એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનની ચૂંટણી રાજ્ય વિધાનસભાની જેમ જ થવી જોઈએ, જેમાં વિવિધ મતવિસ્તારોનું પ્રતિનિધિંત્વ એક સભ્ય દ્વારા કરવામા આવે છે અને તેનાથી વધુ નહીં.વધુમાં, અનુચ્છેદ ૨૪૩–આરનું અર્થઘટન ભારતના બંધારણમાં સમાવિષ્ટ અન્ય બંધારણીય જોગવાઈઓને અવગણીને રાજ્ય વિધાનસભાને વ્યાપક, દિશાવિહીન અને અનિયંત્રિત સત્તાઓ આપવા *માટે* કરી શકાતું નથી.રાજ્ય વિધાનસભાને નગરપાલિકામાં પ્રતિનિધિત્વ અને વોર્ડ સમિતિઓની રચના અને પ્રાદેશિક વિસ્તાર અને જે રીતે બેઠકો ભરવાની છે તેના સંદર્ભમાં કાયદા બનાવવાની સત્તા છે.જો કે, કાયદાકીય સત્તાઓનો

ઉપયોગ કરતી વખતે, રાજ્ય વિધાનસભા બંધારણીય સિદ્ધાંતો અને આદેશનું ઉલ્લંઘન કરતા કાયદા બનાવી *શકતી* નથી.

૧૩. શ્રી સિબ્બલ રજૂઆત કરે છે કે બંધારણના ભાગ IX–એની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરતી વખતે વિષયગત સુસંગતતા હોવી જોઈએ.બંધારણનો વિષયગત પ્રવાહ એક વોર્ડ મતવિસ્તાર/પ્રતિનિધિત્વના એકમમાંથી માત્ર એક સભ્યની ચૂંટણીનો છે.એક વોર્ડમાંથી બહુવિધ સભ્યોનું પ્રતિનિધિત્વ દલિત અને મહિલા સશક્તિકરણના સિદ્ધાંતની વિરુદ્ધ છે.એક સભ્યનો વોર્ડ મહિલાઓ/અન્ય પછાત વર્ગો/અનુસૂચિત જાતિઓ/અનુસૂચિત જનજાતિઓના વિશિષ્ટ પ્રતિનિધિત્વને સક્ષમ બનાવે છે જેના પરિણામે સશક્તિકરણ થાય છે જે બહુવિધ સભ્યના વોર્ડ દ્વારા પ્રાપ્ત કરી શકાતું નથી.શ્રી સિબ્બલ વધુમાં જણાવે છે કે બંધારણનું સર્વગ્રાહી યોજનાકીય અર્થઘટન આગળ વધારવું પડશે.શ્રી સિબ્બલે રજૂઆત કરી હતી કે બંધારણમાં આવતા શબ્દો તેમના સામાન્ય, કુદરતી અને વ્યાકરણના અર્થમાં વાંચવા જોઈએ.અનુચ્છેદ ૨૪૩–એસ(૪) ના શબ્દોનો અર્થ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૪૩–એસ(૪)માં સાદી ભાષા અને ઉદ્દેશમાં શબ્દો ઉમેરવાનો થાય છે.

૧૪. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે અનુચ્છેદ ૨૪૩–એસ માં એકવચનને બહુવચન વાંચી શકાતું નથી.સામાન્ય ખંડો અધિનિયમને લાગુ પાડવી એ કલમ ૩૬૭ દ્વારા જ ભારતના બંધારણના અર્થઘટન સુધી મર્યાદિત છે.શ્રી સિબ્બલની

રજૂઆતો પૈકીની એક રજૂઆત એ છે કે સીમાંકન નિયમો, ૧૯૯૪ના સુધારા માટેના મુસદ્દા નિયમો, ડ્રાફ્ટ નિયમો, ૧૯૯૪ના પ્રકાશનના ૩૦ દિવસની અંદર વાંધાઓ આમંત્રિત કરીને ૨૭.૧૧.૨૦૧૪ના રોજ બહાર પાડવામાં આવ્યા હતા.જો કે, ૩૦ દિવસની સમાપ્તિ પહેલાં, ૦૪.૧૨.૨૦૧૪ ના રોજ જાહેરનામું જારી કરવામાં આવ્યું હતું જે કાયદા અનુસાર નથી.

૧૫. શ્રી સિબ્બલે રજૂઆત કરી હતી કે ૨૮ રાજ્યોમાં પ્રચલિત મ્યુનિસિપલ કાયદાઓ એક વોર્ડમાંથી એક પ્રતિનિધિત્વની જોગવાઈ કરે છે જ્યારે ગુજરાતમાં મ્યુનિસિપલ કાયદાઓ બહુવિધ સભ્યના *વોર્ડની* જોગવાઈ કરે છે.એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે બોમ્બેના મ્યુનિસિપલ કાયદામાં, જે હવે ૨૦૧૯માં બહુવિધ સભ્યના વોર્ડની જોગવાઈ કરે છે, તે એક સભ્યના પ્રતિનિધિત્વમાં પાછા ફર્યા છે.

૧૬. શ્રી હરિન પી. રાવલે શ્રી કપિલ સિબ્બલની દલીલો સ્વીકારીને રજૂઆત કરી છે કે જો શબ્દો સ્પષ્ટ હોય તો શાબ્દિક અર્થઘટનનો નિયમ લાગુ થશે.તેઓ રજૂઆત કરે છે કે અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૨૯–એ બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૪૩–એસ સાથે અસંગત છે.શ્રી રાવલે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે તારીખ ૨૭.૧૧.૨૦૧૪ના જાહેરનામાના સંદર્ભ વિના, તારીખ ૦૪.૧૨.૨૦૧૪નું જાહેરનામું પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું હતું, જે સત્તાનો રંગબેરંગી ઉપયોગ છે.

૧૭. વિદ્વાન સોલિસિટર જનરલ શ્રી તુષાર મહેતા જણાવે છે કે *ગુજરાતમાં* હંમેશા બહુવિધ સભ્યોના વોર્ડ હતા.શ્રી મહેતા રજૂઆત કરે છે કે અધિનિયમ (૧) મૂળ સત્તાથી ઉપર એટલે કે ક્ષમતા; (૨) પ્રક્રિયાગત સત્તાથી ઉપર; (૩) સત્તાથી ઉપર અને મનસ્વીપણું અને (૪) બંધારણીય જોગવાઈઓથી વિરુદ્ધ હોવાના આધારે પડકારવામાં આવી શકે છે.તેઓ રજૂઆત કરે છે કે બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ II એન્ટ્રી ૫ હેઠળ, "રાજ્ય વિધાનસભા સરકારો પર સ્થાનિક કાયદો બનાવવા *માટે* સક્ષમ છે.શ્રી તુષાર મહેતા રજૂઆત કરે છે કે અનુચ્છેદ ૨૪૩–એસ ના પેટા–ખંડ (૪) માં વપરાયેલ અભિવ્યક્તિ "સભ્ય" નો ઉપયોગ અધ્યક્ષના સંદર્ભમાં થાય છે.અનુચ્છેદ ૨૪૩–એસ માં એવી કોઈ જોગવાઈ નથી કે એક વોર્ડ માટે માત્ર એક જ સભ્ય હોવો જોઈએ.તેઓ રજૂઆત કરે છે કે અનુચ્છેદ ૨૪૩–એસ વોર્ડ સમિતિઓના બંધારણ અને રચના સાથે સંબંધિત છે અને તેમાંની જોગવાઈઓ વોર્ડ સમિતિઓના બંધારણ અને રચના સુધી મર્યાદિત હોવી જોઈએ અને તેને નગરપાલિકાના બંધારણ અને રચનાના સંદર્ભમાં વાંચી શકાતી નથી.તેઓ રજૂઆત કરે છે કે અનુચ્છેદ ૨૪૩–ટી ની બંધારણીય જોગવાઈ અનુસૂચિત જાતિઓ માટે બેઠકોનું આરક્ષણ કરવાનું વિચારે છે અને અનુસૂચિત જનજાતિઓ બેઠક મુજબ હોવી જોઈએ અને વોર્ડ મુજબ નહીં.૫૦ ટકા અનામતનો ઉદ્દેશ મહિલાઓના સશક્તિકરણનો છે.અનામત વર્ગ માટે બેઠકોમાં વધારો એ એસસી/એસટીને સશક્ત બનાવવાની દિશામાં એક પગલું

છે અને આ જોગવાઈઓને કોઈપણ રીતે મહિલા, એસસી/એસટીના સશક્તિકરણમાં અવરોધ લાવવા માટે વાંચી શકાતી નથી.૨૦૧૫માં કરવામાં આવેલા સુધારાઓ દ્વારા દરેક વોર્ડમાં મહિલાઓ માટે બે બેઠકો અનામત રાખવાની રહેશે, જેનો ઉદ્દેશ મહિલા સશક્તિકરણ અને નગરપાલિકામાં મહિલાઓનું પ્રતિનિધિત્વ વધારવાનો છે.

૧૮. અનુચ્છેદ ૨૪૩–આર પર વિસ્તૃત રીતે જણાવતા શ્રી મહેતા જણાવે છે કે તે કલમ ૨૪૩–આર છે જે નગરપાલિકાઓની રચનાની જોગવાઈ કરે છે અને એક વોર્ડમાંથી એકથી વધુ સભ્યોનું પ્રતિનિધિત્વ પ્રદાન કરવા માટે બંધારણીય જોગવાઈમાં કોઈ પ્રતિબંધ નથી.બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૫૭ના આધારે બંધારણની જોગવાઈના અર્થઘટનમાં એકવચનને બહુવચન તરીકે પણ વાંચી શકાય છે.તેઓ રજૂ કરે છે કે બંધારણ કોઈપણ વિષયગત પદ્ધતિ અને રીતની જોગવાઈ કરતું નથી, લોકસભા અને રાજ્યસભાની ચૂંટણી સંપૂર્ણપણે અલગ છે.લોકસભામાં સભ્યો સીધી ચૂંટણી દ્વારા ચૂંટાય છે જ્યારે રાજ્યસભામાં સભ્યો પરોક્ષ ચૂંટણી દ્વારા ચૂંટાય છે.ભારતના રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણીની રીત સંપૂર્ણપણે અલગ છે.સંસદમાં પણ કોઈ વિષયગત યોજના નથી.

૧૯. સક્ષમ વિધાનમંડળ એટલે કે રાજ્ય વિધાનમંડળની *સત્તાને*, વિધાનમંડળને લગતા કાયદા ઘડવાના સંબંધમાં બંધારણમાં પૂરી પાડવામાં આવેલી

જોગવાઈઓને સક્ષમ બનાવવાનું ધ્યાને લેતા, અપીલકર્તાઓ દ્વારા દલીલ કરાયેલ પ્રતિબંધાત્મક અર્થઘટન દ્વારા ઘટાડી શકાતી નથી.ફેડરલમાં ખાસ કરીને સ્થાનિક સરકારની બાબતમાં રચાયેલ રાજ્ય વિધાનસભા સ્થાનિક સંસ્થાના *આધારે* અનામતને અપનાવવા માટે પૂરતી બેઠકો સક્ષમ બનાવે છે.

૨૦. કલમ ૨૪૩–ડી અને ૨૪૩–ટીની વ્યાપક યોજના ચૂંટાયેલી સ્થાનિક સંસ્થાઓની રચનામાં સામાજિક વિવિધતાનું યોગ્ય પ્રતિનિધિત્વ સુનિશ્ચિત કરવા માટે છે જેથી સમાજમાં પરંપરાગત નબળા વર્ગોના સશક્તિકરણમાં યોગદાન આપી શકાય.આ નીતિને અનુસરવા માટે પસંદગીનું માધ્યમ એસસી/એસટી, મહિલાઓ અને પછાત વર્ગના ઉમેદવારોની તરફેણમાં બેઠકો અને અધ્યક્ષ પદોનું આરક્ષણ છે.

૨૧. પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલે પણ આ અદાલતના વિવિધ ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યો છે, જે રજૂઆત પર વિગતવાર વિચારણા કરતી વખતે સંદર્ભિત કરવામાં આવશે.

૨૨. પક્ષકારો વતી વિદ્વાન વકીલની રજૂઆતોમાંથી વિચારણા માટે નીચેના પ્રશ્નો ઉભા થાય છેઃ

(૧) શું ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૪૩–આર અને અનુચ્છેદ ૨૪૩–એસ એવી કોઈ મર્યાદા ધરાવે છે કે એક વોર્ડમાંથી માત્ર એક જ સભ્ય હશે?

(૨) શું ગુજરાત પ્રાંતીય મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫(૩)(iii)(a), *૨૯–એ* અને બોમ્બે પ્રાંતીય મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનના નિયમો ૪ અને ૫ (વોર્ડનું સીમાંકન અને અનામત બેઠકોની ફાળવણી) નિયમો, ૧૯૯૪ અને ગુજરાત મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનની વોર્ડ સમિતિઓના કાર્યો, ફરજો, પ્રાદેશિક વિસ્તારો અને કામકાજના વ્યવહાર *માટેની* પ્રક્રિયા નિયમો, ૨૦૦૭ની જોગવાઈઓ બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૪૩–આર અને અનુચ્છેદ ૨૪૩–એસની જોગવાઈઓની સતા બહાર છે?

(૩) શું એક વોર્ડમાંથી એકથી વધુ પ્રતિનિધિઓ હોવા નબળા વર્ગો એટલે કે મહિલાઓ, અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓના સશક્તિકરણને નકારે છે?

(૪) શું જ્યારે બોમ્બે પ્રાંતીય મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન (વોર્ડનું સીમાંકન અને અનામત બેઠકોની ફાળવણી) નિયમો, ૧૯૯૪માં સુધારા માટેના મુસદ્દા નિયમો ૨૭.૧૧.૨૦૧૪ના રોજ બહાર પાડવામાં આવ્યા હતા, જે વાંધાઓની નોંધ લીધા પછી અથવા ત્રીસ

દિવસની મુદત પૂરી થયા પછી પ્રકાશિત થવાના હતા, ત્યારે રાજ્ય સરકાર ત્રીસ *દિવસની* મુદત પૂરી થાય તે પહેલાં ૦૪.૧૨.૨૦૧૪ ના રોજ જાહેરનામું બહાર પાડી શકી હોત?

<u>પ્રશ્ન નંબર ૧ અને ૨</u>

૨૩. આ બંને પ્રશ્નો એકબીજા સાથે સંકળાયેલા હોવાથી એકસાથે લેવામાં આવી રહ્યા છે.આપણે પહેલા સંબંધિત બંધારણીય તેમજ વૈધાનિક જોગવાઈઓની નોંધ લેવાની જરૂર છે જે આપણી સમક્ષ વિચારણા માટે છે.ગુજરાત પ્રાંતીય મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની *જોગવાઈઓ* અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમો પડકાર હેઠળ છે.પડકાર હેઠળનો કાયદો બંધારણની સાતમી અનુસૂચિ હેઠળની સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૫ એટલે કે રાજ્ય સૂચિ માટે સંદર્ભિત *છે.એન્ટ્રી* 5 નીચે મુજબ છેઃ –

> *"૫. સ્થાનિક સરકાર, એટલે કે, સ્થાનિક સ્વ–સરકાર અથવા ગ્રામ વહીવટના હેતુ માટે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન, સુધારણા ટ્રસ્ટ, જિલ્લા બોર્ડ, ખાણકામ વસાહત સત્તામંડળો અને અન્ય સ્થાનિક સત્તામંડળોની રચના અને સત્તાઓ.*

૨૪. બંધારણ (૭૪મો સુધારો) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ દ્વારા ભારતના બંધારણમાં ભાગ IX–A "નગરપાલિકાઓ" નો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.નવો ભાગ IX–A દાખલ કરવા માટે લોકસભામાં બિલ નંબર ૧૫૯/૧૯૯૧ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું.આ બિલ, જે ૧૬.૦૯.૧૯૯૧ ના રોજ રાજપત્રમાં પ્રકાશિત થયું હતું, તેમાં બંધારણમાં ભાગ IX–A દાખલ કરવાના હેતુઓ અને કારણોનું નિવેદન છે.ઉદ્દેશો અને કારણોના નિવેદનનો ફકરો ૩(બી) નીચે મુજબ જોગવાઇ કરે છેઃ –

"૩. XXXXXXXXXXX

બી) નગરપાલિકાઓની રચના, જે રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવશે, જેમાં નીચેની વિશેષતાઓ હશેઃ

(i) સીધી ચૂંટણી દ્વારા વ્યક્તિઓની પસંદગી કરવી;

(ii) નગરપાલિકાઓમાં વોર્ડ અથવા અન્ય સ્તરે સમિતિઓના અધ્યક્ષોનું, જો કોઈ હોય તો, પ્રતિનિધિત્વ;

(iii) નગરપાલિકાઓમાં મ્યુનિસિપલ વહીવટીતંત્રનું વિશેષ જ્ઞાન અથવા અનુભવ ધરાવતી વ્યક્તિઓનું પ્રતિનિધિત્વ (મતદાન અધિકાર વિના);

XXXXXXXXXXX "

૨૫. બંધારણના ભાગ IX–A ની જોગવાઈઓ, જે વર્તમાન કેસ માટે સુસંગત છે તે અનુચ્છેદો ૨૪૩–પી, ૨૪૩–આર, ૨૪૩–એસ, ૨૪૩–ઝેડએ અને ૨૪૩–

ઝેડજી છે, જેની અહીં પછી નોંધ લેવામાં આવશે.અપીલકર્તાએ અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫(૩)(iii) પેટા–ખંડ(a) ને પણ પડકાર ફેંક્યો છે, જે નીચે મુજબ છેઃ –

"5. XXXXXXXXXXXXXXX

(૩) જ્યાં તરત જ સામાન્ય ચૂંટણી યોજાવાની હોય, –

XXXXXXXXXXXXXXX

(૩) શહેરની હદમાં ફેરફાર કરવામાં આવે છેઃ –

(એ) રાજ્ય *સરકાર*, સત્તાવાર રાજપત્રમાં જાહેરનામું બહાર પાડીને, શહેરને કેટલા વોર્ડમાં વહેચવામાં આવશે, કોર્પોરેશનમાં ચૂંટાવાના કાઉન્સિલરોની સંખ્યા અને અનુસૂચિત જાતિઓ, અનુસૂચિત જનજાતિઓ, પછાત વર્ગો અને મહિલાઓની તરફેણમાં અનામત રાખવાની બેઠકોની સંખ્યા નક્કી કરશે.

XXXXXXXXXXX "

૨૬. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૨૯–એ, જે પણ પડકાર હેઠળ છે, તે નીચે મુજબ છેઃ –

"૨૯–એ. વોર્ડ સમિતિની રચના.

(1) જ્યાં શહેરની વસ્તી ત્રણ લાખ કે તેથી વધુ હોય, ત્યાં મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન દ્વારા વોર્ડ સમિતિ અથવા કોર્પોરેશનના પ્રાદેશિક વિસ્તારની

અંદર એક અથવા વધુ વોર્ડ ધરાવતી સમિતિઓ, રાજ્ય સરકાર દ્વારા બનાવવામાં આવેલા નિયમોને આધિન, ની રચના કરવામાં આવશે.

(2) દરેક વોર્ડ સમિતિમાં –

(એ) વોર્ડ સમિતિના પ્રાદેશિક વિસ્તારની અંદરના વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા કોર્પોરેશનના કાઉન્સિલરો;

[* * * * * * * *]:

પરંતુ જો આ અધિનિયમ અથવા હાલમાં અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ કોઈ વ્યક્તિની નિમણૂક કરવા માટે અને વોર્ડ સમિતિના સભ્ય બનવા માટે તેને ગેરલાયક ઠેરવવામાં આવશે, તો તે કાઉન્સિલર તરીકે ચૂંટાવા માટે અને હોવા માટે ગેરલાયક ઠેરવવામાં આવશે.

(3) વોર્ડ સમિતિ દ્વારા પેટા કલમ (૧) હેઠળ તેની રચના પછીની તેની પ્રથમ બેઠકમાં અને દરેક અનુગામી વર્ષમાં તે જ મહિનામાં તેની પ્રથમ બેઠકમાં, જ્યાં વોર્ડ સમિતિમાં (એ) એક વોર્ડ હોય, ત્યાં કોર્પોરેશનમાં તે વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ કરતો કાઉન્સિલર; અથવા (બી) બે અથવા વધુ વોર્ડ, વોર્ડ સમિતિના સભ્યો દ્વારા ચૂંટાયેલા કોર્પોરેશનમાં આવા વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા કાઉન્સિલરોમાંથી એક, તે સમિતિના અધ્યક્ષ તરીકે ચૂંટવામાં આવશે.

XXXXXXXXXXX "

૨૭. બોમ્બે પ્રાંતીય મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનના નિયમો ૪ અને ૫ (શહેરમાં વોર્ડનું સીમાંકન અને અનામત બેઠકોની ફાળવણી) નિયમો, ૧૯૯૪, જે ૨૦૧૫ના સુધારા પહેલા અસ્તિત્વમાં હતા તે નીચે મુજબ છેઃ –

> *"૪. તમામ વોર્ડ બહુવિધ સભ્યો ધરાવતા વોર્ડ હશે, જેમાં દરેક વોર્ડમાંથી ત્રણ કાઉન્સિલરોની પસંદગી કરવામાં આવશે.*
>
> *૫. દરેક વોર્ડમાં એક બેઠક મહિલાઓ માટે અનામત રહેશે (અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને પછાત વર્ગની મહિલાઓ માટે અનામત બેઠકો સહિત) અને એક બેઠક અનામત રહેશે નહીં.ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ રાજ્ય સરકાર દ્વારા સૂચિત આરક્ષણની જરૂરિયાતને આધારે બાકીની ત્રીજી બેઠક અનામત રાખી શકાય છે.*

૨૮. ગુજરાત મ્યુનિસિપલ વોર્ડ સમિતિઓના કાર્યો, ફરજો, પ્રાદેશિક *વિસ્તારો* અને કામકાજના વ્યવહાર માટેની પ્રક્રિયા નિયમો, ૨૦૦૭ એ આપણી સામે

પડકારવામાં આવેલ અન્ય એક નિયમ છે.નિયમ ૨(બી) એવી જોગવાઇ કરે છેઃ –

"૨(બી)" "અધ્યક્ષ" "એટલે વોર્ડ સમિતિના સભ્યો દ્વારા તે સમિતિના અધ્યક્ષ તરીકે ચૂંટાયેલી વ્યક્તિઓ;"

૨૯. કલમ ૫(૩) તેમજ નિયમો, ૧૯૯૪ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને બહાર પાડવામાં આવેલા જાહેરનામાઓને પણ પડકારવામાં આવ્યા છે.રાજ્યની કાયદાકીય સત્તાની મર્યાદા અને અવકાશ વિચારણા હેઠળ હોવાથી, આપણે પહેલા કાયદાકીય પ્રવેશના *અર્થઘટનના* નિયમોની નોંધ લેવાની જરૂર છે.

૩૦. તે પ્રસ્થાપિત છે કે બંધારણની સાતમી અનુસૂચિ હેઠળની સૂચિમાં સમાવિષ્ટ કાયદાકીય એન્ટ્રીઓને સંકુચિત અથવા પ્રતિબંધિત રીતે વાંચવાની જરૂર નથી અને એન્ટ્રીઓમાં આવતા દરેક સામાન્ય શબ્દને તમામ આનુષંગિક અથવા સહાયક બાબતો સુધી વિસ્તારવા માટે રાખવો જોઈએ, જે યોગ્ય અને વાજબી રીતે તેમાં સમજી શકાય તેવું કહી શકાય.કાયદાકીય સત્તા પ્રદાન કરતી સૂચિમાં એન્ટ્રી નો અર્થ કાઢવા માટે, તેમના સામાન્ય અર્થ અનુસાર શક્ય તેટલી વ્યાપક અર્થઘટન તેમાં ઉપયોગમાં લેવાતા શબ્દો પર મૂકવી આવશ્યક છે.

૩૧. અમે આ અદાલતના ટીકા રામજી વિરુદ્ધ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય, એ. આઈ. આર. ૧૯૫૬ એસ. સી. *૬૭૬ના* કેસમાં બંધારણીય *ખંડપીઠનાં* ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કરીશુ, જ્યાં કાયદાકીય એન્ટ્રીના અર્થઘટન માટેના સિદ્ધાંતો નીચેના શબ્દોમાં સૂચિબદ્ધ કરવામાં આવ્યા છેઃ –

> *"સૂચિમાંની દરેક એન્ટ્રી કે જે કાયદાના વિષયની શ્રેણી અથવા વર્ગ છે તેનો અર્થ સંકુચિત અથવા પ્રતિબંધિત અર્થમાં નહીં પરંતુ શક્ય તેટલો વ્યાપક રીતે થવો જોઈએ જેથી તમામ આનુષંગિક અથવા સહાયક બાબતો સુધી વિસ્તરી શકાય જે યોગ્ય અને વાજબી રીતે તેમાં સમજી શકાય.*

૩૨. અનુચ્છેદ ૨૪૫, જે કાયદાકીય સત્તાઓની વહેંચણી સાથે સંબંધિત છે, તે "આ બંધારણની જોગવાઈઓને આધિન" શબ્દોથી શરૂ થાય છે.આમ, સંસદ અને રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા કાયદાઓ બંધારણની જોગવાઈઓને આધિન હોવા જોઈએ.અનુચ્છેદ ૨૪૫(૧) *નીચે* મુજબ છેઃ –

> *"૨૪૫. સંસદ અને રાજ્યોની વિધાનસભાઓ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા કાયદાઓનો વિસ્તાર.–(1) આ બંધારણની જોગવાઈઓને આધિન, સંસદ ભારતના સમગ્ર અથવા કોઈપણ ભાગ માટે કાયદા બનાવી શકે છે અને રાજ્યની વિધાનસભા સમગ્ર અથવા રાજ્યના કોઈપણ ભાગ માટે કાયદા બનાવી શકે છે.*

33. અનુચ્છેદ ૨૪૬ સંસદ અને રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાયદાના વિષય સાથે સંબંધિત છે.અનુચ્છેદ ૨૪૬ અને ૨૪૬ને એકસાથે *વાંચતા*, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I, સૂચિ II અને સૂચિ III માં સૂચિબદ્ધ કરવામાં આવેલ સંસદ અને રાજ્ય વિધાનસભાઓ દ્વારા *ઉપયોગમાં* લેવાતી કાયદાકીય સતા બંધારણની જોગવાઈઓને આધિન છે.આમ, જ્યારે બંધારણમાં સ્પષ્ટપણે અથવા ગર્ભિત રીતે કાયદાકીય સત્તાના ઉપયોગની મર્યાદા હોય, ત્યારે કાયદાકીય સત્તા આવી બંધારણની મર્યાદાઓને આધિન હોય છે.ઉદાહરણ તરીકે, અનુચ્છેદ ૧૩(૨) માં એક મર્યાદા છે કે રાજ્ય ભાગ ૩ દ્વારા આપવામાં આવેલા અધિકારોને છીનવી લેતો અથવા ઘટાડતો કોઈ કાયદો બનાવશે નહીં અને આ ખંડના ઉલ્લંઘનમાં *બનાવવામાં* આવેલ કોઈપણ કાયદો, ઉલ્લંઘનની હદ સુધી, રદબાતલ રહેશે.મહારાજ ઉમેગ સિંહ વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય, એ. આઈ. આર. ૧૯૫૫ એસ. સી. ૫૪૦ના કેસમાં આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે સ્પષ્ટપણે ઠરાવ્યું હતું કે રાજ્ય વિધાનસભાની કાયદાકીય ક્ષમતાને બંધારણમાં જ સમાવિષ્ટ સ્પષ્ટ પ્રતિબંધ દ્વારા જ સીમિત કરી શકાય છે.ફકરા *૧૨* અને *૧૩માં* નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું: –

> *"12. .....**રાજ્ય** વિધાનમંડળની કાયદા ઘડવાની ક્ષમતાને બંધારણમાં સમાવિષ્ટ સ્પષ્ટ પ્રતિબંધ દ્વારા જ સીમિત કરી શકાય છે અને જ્યાં સુધી બંધારણમાં આ વિષય પર સંપૂર્ણપણે અથવા શરતી રીતે*

કાયદાને સ્પષ્ટપણે પ્રતિબંધિત કરતી કોઈ જોગવાઈ ન હોય ત્યાં સુધી, બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૨ અને ૩ માં ઉલ્લેખિત વિષયો પર કાયદો ઘડવા માટે રાજ્ય વિધાનમંડળને જે સંપૂર્ણ સત્તાઓ મળે છે તેના પર કોઈ બંધન અથવા મર્યાદા નથી.

૧૩. બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની યાદી ૨ અને ૩માં નિર્દિષ્ટ કાયદાકીય વડાઓના દાયરામાં કાયદાની સંપૂર્ણ સત્તા ધરાવતી રાજ્ય વિધાનસભાની કાયદાકીય સત્તા પર બંધન અથવા મર્યાદા માત્ર બંધારણ દ્વારા જ લાદવામાં આવી શકે છે, ડોમિનિયન સરકાર અથવા બોમ્બે પ્રાંત અથવા તો બોમ્બે રાજ્ય દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી કોઈ પણ જવાબદારી દ્વારા નહીં.અનુચ્છેદ ૨૪૬ હેઠળ, રાજ્ય વિધાનસભાને બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૨ અને ૩ માં સૂચિબદ્ધ કરવામાં આવેલા વિષયો પર કાયદો બનાવવાની સત્તા આપવામાં આવી હતી અને આ સત્તા બંધારણની જોગવાઈઓને આધિન અનુચ્છેદ ૨૪૫(૧) ના આધારે હતી.

બંધારણ પોતે જ અનુચ્છેદ ૩૦૩ અથવા અનુચ્છેદ ૨૮૬(૨) માં આ સત્તા પર અવરોધો અથવા મર્યાદાઓ મૂકે છે.પરંતુ જ્યાં સુધી કોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર ન પહોંચે કે બંધારણ પોતે જ આ વિષય પરના કાયદાને સંપૂર્ણપણે અથવા શરતી રીતે પ્રતિબંધિત કરે છે ત્યાં સુધી રાજ્ય વિધાનસભાને તેની કાયદાકીય ક્ષમતામાં કાયદો ઘડવાની સત્તા સંપૂર્ણ હતી.એકવાર કાયદાનો વિષય બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૨

અને ૩ માંની કોઈપણ એન્ટ્રીઓમાં સમાવિષ્ટ થઈ ગયા પછી આવી કાયદાકીય સત્તા પરના બંધન અથવા મર્યાદા બંધારણની અંદર જ શોધવી પડતી હતી અને જો ત્યાં આવી કોઈ બંધન અથવા મર્યાદા ન હોય તો રાજ્ય વિધાનસભા વિવાદિત અધિનિયમ ઘડવા માટે સંપૂર્ણ ક્ષમતા ધરાવતી હતી, પછી ભલે તે અધિનિયમ આપવામાં આવેલી બાંયધરીની વિરુદ્ધ હોય, અથવા ડોમિનિયન સરકાર અથવા બોમ્બે પ્રાંત અથવા તો બોમ્બે રાજ્ય દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી જવાબદારીની વિરુદ્ધ હોય.

XXXXXXXXXXX "

૩૪. ન્યાયમૂર્તિ આર. ભાનુમતીએ જિંદાલ સ્ટેઈનલેસ લિમિટેડ વિરુદ્ધ હરિયાણા રાજ્ય, (૨૦૧૭) ૧૨ એસસીસી ૧ ના કેસમાં *બંધારણીય* બેન્ચમાં *તેમના* અલગ અભિપ્રાયમાં ફકરા ૩૧૬ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છેઃ –

"૩૧૬. ઉમેગ સિંહ વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય [એ. આઈ. આર. ૧૯૫૫ એસ. સી. ૫૪૦] માં, આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે તેની કાયદાકીય ક્ષમતામાં કાયદો બનાવવાની રાજ્યની સત્તા સંપૂર્ણ છે અને બંધારણમાં જ આવી સત્તા પર સ્પષ્ટ મર્યાદા ન હોવાને કારણે તેને ઘટાડી શકાતી નથી, તેથી સ્થાનિક વિસ્તારમાં વપરાશ, ઉપયોગ અથવા વેચાણ માટે પ્રવેશતા માલ પર કર વસૂલવા માટે રાજ્યની કાયદાકીય સત્તાઓ પર કોઈ સ્પષ્ટ

પ્રતિબંધ નથી.કરવેરા એ રાજ્યની જીવાદોરી છે, તેને સૂચિતાર્થથી નાબૂદ કરી શકાતા નથી.

૩૫. ઉપરોક્ત ચુકાદામાંથી જે નિર્ણયને બહાર કાઢી શકાય છે તે એ છે કે રાજ્યની તેની કાયદાકીય ક્ષમતામાં *કાયદો* બનાવવાની સત્તા સંપૂર્ણ છે અને બંધારણમાં જ આવી સત્તા પર સ્પષ્ટ મર્યાદા મૂકવામાં ન આવે તો તેને ઘટાડી શકાતી નથી.

૩૬. અનુચ્છેદ ૨૪૩ઝેડએફ એવી જોગવાઈ કરે છે કે બંધારણ (૭૪મો સુધારો) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ના પ્રારંભની *તરત* પહેલાં રાજ્યમાં અમલમાં આવેલી નગરપાલિકાઓને લગતા કોઈપણ કાયદા, જે ભાગ IX–A ની જોગવાઈઓ સાથે અસંગત છે, તે બંધારણીય સુધારાના પ્રારંભથી એક વર્ષની સમાપ્તિ પછી ચાલુ રહેશે નહીં.આમ, બંધારણના ભાગ IX–A એ સ્પષ્ટપણે વિચાર્યું હતું કે રાજ્ય વિધાનસભા દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કોઈપણ કાયદો, જે ભાગ IX–A ની જોગવાઈઓ સાથે *અસંગત* છે, તે એક વર્ષની સમાપ્તિ પર અથવા સક્ષમ વિધાનસભા દ્વારા સુધારવામાં આવે અથવા રદ કરવામાં આવે ત્યાં સુધી, જે પણ પહેલાં હોય ત્યાં સુધી કાર્યરત રહેશે નહીં.આમ બંધારણની જોગવાઈઓ આદેશ આપે છે કે રાજ્યનો કોઈપણ કાયદો, જે અસંગત છે, તે ચાલુ રાખી *શકાતો* નથી.આમ, આ મર્યાદા બંધારણ (૭૪મો સુધારો) અધિનિયમના અમલીકરણ

પછી બનાવવામાં આવેલા કોઈપણ કાયદાને પણ સંચાલિત કરશે.આમ, ભાગ IX–A સાથે અસંગત હોય તેવો કાયદો રાજ્ય વિધાનસભા દ્વારા ઘડી શકાતો નથી.

૩૭. "અસંગત" અભિવ્યક્તિને સમજાવતા, આ અદાલતે બસ્તી સુગર મિલ્સ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ ઉત્તર *પ્રદેશ* રાજ્ય, (*૧૯૭૯*) ૨ એસ. સી. સી. *૮૮* ના કેસમાં જ્યાં ફકરા ૨૩ માં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું: –

> *"23.....બ્લેકના કાનૂની શબ્દકોશ અનુસાર, "અસંગત" નો અર્થ થાય છે "પરસ્પર પ્રતિકૂળ અથવા વિરોધાભાસી; તેનાથી વિપરીત, એક બીજા સાથે જેથી બંને ટકી ન શકે, પરંતુ એકની સ્વીકૃતિ અથવા સ્થાપના એ બીજાને રદ કરવા અથવા ત્યજી દેવાનું સૂચવે છે".*

૩૮. આ અદાલત દ્વારા મંજૂર કરાયેલ "અસંગત" અભિવ્યક્તિનો એક અર્થ પરસ્પર પ્રતિકૂળ અથવા વિરોધાભાસી છે.બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૫૪માં "સંસદ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાયદાઓ અને રાજ્યના વિધાનસભા દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાયદાઓ વચ્ચેની અસંગતતા" શીર્ષક છે, જ્યારે અનુચ્છેદ ૨૫૪(૧) અને અનુચ્છેદ ૨૫૪(૨) હેઠળ વપરાયેલા શબ્દો *પ્રતિકૂળ* છે.આમ બંધારણે પોતે જ અસંગતતા અને પ્રતિકૂળતા શબ્દોનો એકબીજાના બદલે ઉપયોગ કર્યો છે.રાજ્ય વિધાનસભા દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદો બંધારણના

ભાગ IX–A ની જોગવાઈઓ સાથે અસંગત છે કે કેમ તે જાણવા માટે, રાજ્યના વિધાનસભા દ્વારા બનાવવામાં *આવેલ* કાયદો અને સંસદ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદો વચ્ચેની પ્રતિકૂળતા નક્કી કરવા માટે આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવેલા સિદ્ધાંતો પર ખાસ કરીને આધાર રાખી શકાય છે.આમ, આપણે એ સિદ્ધાંતોની નોંધ લેવાની જરૂર છે કે *જેના* પર રાજ્ય દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાયદા અને સંસદ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાયદાનું પ્રતિકૂળતા જોવા મળે છે.

૩૯. ભારતનું બંધારણ એક સર્વોચ્ચ કાયદો છે જેને અન્ય તમામ કાયદાઓ આધીન છે.પ્રતિકૂળતા છે કે નહીં તે જાણવા માટેની એક મહત્વપૂર્ણ કસોટી એ છે કે પ્રભાવશાળી વિધાનસભાએ તાબાની વિધાનસભાને રાજ્ય અધિનિયમના સમાન ક્ષેત્રમાં કામ કરવાની મંજૂરી આપી હતી અને જ્યારે રાજ્ય અધિનિયમ અને કેન્દ્રીય અધિનિયમ એકબીજાના પૂરક હશે ત્યારે તેમાં કોઈ વિસંગતતા રહેશે નહીં તે હકીકત અંગે વિધાનસભાના ઈરાદાની *ખાતરી* કરવી.વસ્તુઓ અસંગત હોય છે જ્યારે તે એક જ સમયે *એક* સાથે ઊભી ન રહી શકે અને એક કાયદો બીજા કાયદા સાથે અસંગત હોય છે, જ્યારે કાયદામાં આદેશ અથવા સત્તા અથવા જોગવાઈ અન્ય કાયદામાંના આદેશ અથવા સત્તા અથવા જોગવાઈ સાથે સીધી વિરોધાભાસી હોય છે.કોઈ ચોક્કસ વિષય પર કાયદો બનાવતી વખતે, સર્વોચ્ચ વિધાનસભા માત્ર અમુક ચોક્કસ બાબતોને આવરી લેવાનો ઈરાદો દર્શાવી શકે છે

અને બાકીની બાબતોને ધ્યાને લેવા માટે તેને રાજ્ય વિધાનસભા પર છોડી શકે છે.એક વધુ પૂર્વધારણા નોંધવાની જરૂર છે કે હંમેશા એવી ધારણા હોય છે કે *વિધાનસભા* તેના અધિકારક્ષેત્રને ઓળંગતી નથી અને અદાલતે દેખીતી રીતે વિરોધાભાસી કાયદાની જોગવાઈઓ સાથે સમાધાન કરવાનો દરેક પ્રયાસ કરવો જોઈએ.આ અદાલત પાસે, ટીકા રામજી વિરુદ્ધ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય, એ. આઈ. આર. ૧૯૫૬ એસ. સી. ૬૭૬ના કેસમાં, રાજ્યના કાયદા, યુ. પી. શેરડી (પુરવઠા અને ખરીદીનું નિયમન) અધિનિયમ, ૧૯૫૩ અને કેન્દ્રીય *કાયદા* એટલે કે *ઉદ્યોગો* (વિકાસ અને નિયમન) અધિનિયમ, ૧૯૫૧ તેમજ આવશ્યક ચીજવસ્તુ અધિનિયમ, ૧૯૫૫ વચ્ચેની પ્રતિકૂળતા પર વિચાર કરવાનો પ્રસંગ *હતો.આ* અદાલત દ્વારા એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે જ્યારે સંસદ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદો અને રાજ્ય વિધાનસભા દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદો એક જ ક્ષેત્રમાં આવે ત્યારે પ્રતિકૂળતા ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે.આ અદાલતે નિકોલસ દ્વારા તેમના ઓસ્ટ્રેલિયન બંધારણમાં ઉલ્લેખિત ત્રણ કસોટી અને ન્યાયમૂર્તિ આઇઝેક દ્વારા ચુકાદાના ફકરા ૨૭ અને ૨૮ માં ઉલ્લેખિત એક કસોટીને મંજૂરી સાથે ટાંક્યું *હતું*, જે નીચે મુજબ છેઃ –

> *"૨૭. નિકોલસ તેમના ઓસ્ટ્રેલિયન બંધારણમાં, બીજી આવૃત્તિ, પૃષ્ઠ ૩૦૩, અસંગતતા અથવા પ્રતિકૂળતાના ત્રણ કસોટીઓનો ઉલ્લેખ કરે છેઃ –*

(1) સ્પર્ધાત્મક કાયદાઓની વાસ્તવિક શરતોમાં વિસંગતતા હોઈ શકે છે (આર. વિ. બ્રિસ્બેન લાઇસન્સિંગ કોર્ટ, (૧૯૨૦) ૨૮ સીએલઆર ૨૩).

(2) જો કે કોઈ સીધો વિરોધાભાસ ન હોઈ શકે, તેમ છતાં રાજ્યનો કાયદો નિષ્ક્રિય હોઈ શકે છે કારણ કે કોમનવેલ્થ કાયદો અથવા કોમનવેલ્થ કોર્ટનો ચુકાદો સંપૂર્ણ સંહિતા (ક્લાઇડ એન્જિનિયરિંગ કંપની લિમિટેડ વિ. કાઉબર્ન, (૧૯૨૬) ૩૭ સીએલઆર ૪૬૬) બનવાનો હેતુ ધરાવે છે.

(3) ઈરાદાની ગેરહાજરીમાં પણ, જ્યારે રાજ્ય અને કોમનવેલ્થ બંને એક જ વિષય પર તેમની સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માંગે છે ત્યારે વિરોધાભાસ ઊભો થઈ શકે છે. (વિક્ટોરિયા વિ. કોમનવેલ્થ, (૧૯૩૭) ૫૮ સીએલઆર ૬૧૮; વેન વિ. એટર્ની–જનરલ (વિક્ટ.), (૧૯૪૮) ૭૭ સીએલઆર ૮૪)

૨૮. ક્લાઇડ એન્જિનિયરિંગ કંપની લિમિટેડ વિ. કાઉબર્ન [(૧૯૨૬) ૩૭ સીએલઆર ૪૬૬,૪૮૯]ના કેસમાં ન્યાયમૂર્તિ આઇઝેકએ અસંગતતાની એક કસોટી નિર્ણાયક ગણાવી હતી:"જો, તેમ છતાં, જો કોઈ સક્ષમ વિધાનસભા સ્પષ્ટ રીતે અથવા પરોક્ષ રીતે સમગ્ર ક્ષેત્રને આવરી લેવાનો તેનો ઈરાદો દર્શાવે છે, તો તે અસંગતતાની નિર્ણાયક કસોટી છે જ્યાં અન્ય વિધાનસભા તે જ ક્ષેત્રમાં કોઈપણ હદ સુધી પ્રવેશ કરવાનું ધારે છે.

૪૦. આ અદાલતે રાજ્ય કાયદાઓ તેમજ કેન્દ્રીય કાયદાઓની જોગવાઈઓનો *ઉલ્લેખ* કર્યા પછી એવું ઠરાવ્યું હતું કે આમાંથી કોઈ પણ જોગવાઈઓ ઓવરલેપ થતી (બેવડાતી) નથી, કેન્દ્ર રાજ્ય દ્વારા ઘડવામાં આવેલી કેટલીક જોગવાઈઓ અંગે મૌન છે, તેથી કોઈ પ્રતિકૂળતા જોવા મળી નથી.ફકરા ૩૬ *માં* નીચે મુજબ જણાવવામાં આવ્યું હતું: –

"(36). XXXXXXXXXXXXX

આ કહેવા માટે પૂરતું છે કે આમાંથી કોઈ પણ જોગવાઈ ઓવરલેપ થતી નથી, રાજ્ય દ્વારા ઘડવામાં આવેલી કેટલીક જોગવાઈઓ અંગે કેન્દ્ર મૌન છે અને કેન્દ્ર દ્વારા ઘડવામાં આવેલી કેટલીક જોગવાઈઓ અંગે રાજ્ય મૌન છે.આ જોગવાઈઓ અને વિવાદિત અધિનિયમ અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમો તેમજ યુ. પી. સુગરકેન રેગ્યુલેશન ઓફ સપ્લાય એન્ડ પરચેઝ ઓર્ડર, ૧૯૫૪ વચ્ચે ૧૯૫૫ના અધિનિયમ ૧૦ દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલા ક્ષેત્રમાં કોઈ અંતર નથી.

૪૧. દીપ ચંદ વિરુદ્ધ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય, એ. આઈ. આર. ૧૯૫૯ એસ. સી. ૬૪૮ની અન્ય બંધારણીય ખંડપીઠે, ન્યાયમૂર્તિ કે. સુબ્બા રાવ, દ્વારા, આ અદાલતના અગાઉના ચુકાદાઓ અને અન્ય પૂર્વવર્તીઓનો ઉલ્લેખ કરીને, બે કાયદાઓ વચ્ચેની પ્રતિકૂળતા નક્કી કરવા માટે નીચેના ત્રણ સિદ્ધાંતો ઠરાવ્યા.

"(29). XXXXXXXXXX

આમ બે કાયદાઓ વચ્ચેની પ્રતિકૂળતા નીચેના ત્રણ સિદ્ધાંતોના આધારે નક્કી કરી શકાય છેઃ

(1) બે જોગવાઈઓ વચ્ચે સીધો વિરોધાભાસ છે કે કેમ;

(2) શું સંસદ રાજ્ય વિધાનમંડળના અધિનિયમ સ્થાને વિષય–વસ્તુના સંબંધમાં સંપૂર્ણ સંહિતા મૂકવાનો ઈરાદો ધરાવે છે અને

(3) શું સંસદ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદો અને રાજ્ય વિધાનસભા દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદો એક જ ક્ષેત્રમાં આવે છે.

૪૨. ફરીથી આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે એમ. કરુણાનિધિ વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, (૧૯૭૯) ૩ એસસીસી ૪૩૧ના કેસમાં બે કાયદાઓ વચ્ચેની અસંગતતા નક્કી કરવા માટે સિદ્ધાંતોનો પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો. ફકરા ૩૫માં, નીચેની પૂર્વધારણાઓ ઠરાવવામાં આવી હતીઃ –

"૩૫. તેથી ઉપર ઉલ્લેખિત ચુકાદાઓની સાવચેતીપૂર્વક વિચારણા કર્યા પછી, નીચેની પૂર્વધારણાઓ બહાર આવે છેઃ

૧. પ્રતિકૂળતાના પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવા માટે તે દર્શાવવું આવશ્યક છે કે બંને કાયદાઓમાં અસંગત અને સમાધાન ન કરી શકાય તેવી જોગવાઈઓ

છે, જેથી તેઓ એક સાથે ઊભા ન રહી શકે અથવા એક જ ક્ષેત્રમાં કામ ન કરી શકે.

૨. જ્યાં સુધી બે કાયદાઓમાં સ્પષ્ટ અસંગતતા ન દેખાય ત્યાં સુધી સૂચિતાર્થ દ્વારા કોઈ રદ થઈ શકતું નથી.

૩. જ્યાં બે કાયદાઓ કોઈ ચોક્કસ ક્ષેત્ર પર કાર્ય કરે છે, પરંતુ બંને કાયદાઓ એકબીજા સાથે અથડામણમાં આવ્યા વિના એક જ ક્ષેત્રમાં કામ કરવાની સંભાવના છે, ત્યાં કોઈ પ્રતિકૂળ પરિણામ આવતું નથી.

૪. જ્યાં કોઈ વિસંગતતા નથી પરંતુ એક જ ક્ષેત્ર માટેના કાયદા અલગ ગુનાઓ બનાવવા માંગે છે, ત્યાં પ્રતિકૂળતાનો કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી અને બંને કાયદાઓ એક જ ક્ષેત્રમાં કાર્યરત રહે છે.

૪૩. પોતાના અને ન્યાયમૂર્તિશ્રી ફઝલ અલી માટે કહેતા ન્યાયમૂર્તિશ્રી ઠક્કરે, રામ ચંદ્ર મવાલાલ, વારાણસી વિરુદ્ધ ઉત્તર *પ્રદેશ* રાજ્ય, *૧૯૮૪* સપ એસસીસી ૨૮માં, બે કાયદાઓ વચ્ચેની અસંગતતા નક્કી કરવા માટેના સિદ્ધાંતો પર વિસ્તૃતપણે વિચાર કરવાનો પ્રસંગ હતો.ફકરા ૪૭માં નીચેના શબ્દોમાં સિદ્ધાંતો જણાવવામાં આવ્યા હતા: –

૪૭. ..... .સિદ્ધાંત આ રીતે કહી શકાય.કેન્દ્ર અને રાજ્ય બંને એક જ ચેનલ પર બોલી શકે નહીં અને વૈમનસ્ય પેદા કરી

શકે નહીં.જો બંને બોલશે તો કેન્દ્રનો અવાજ રાજ્યના અવાજને દબાવી દેશે.રાજ્યએ "મૌન" રહેવું પડશે અથવા તેને "મૌન" કરવામાં આવશે.પરંતુ રાજ્યને "બોલવાનો" અધિકાર છે અને (નિર્વિવાદ સત્તા સાથે) "બોલી" શકે છે જ્યાં કેન્દ્ર "અશાંતિ લાવ્યા વિના ચૂપ છે....."

૪૪. છેલ્લો ચુકાદો કે જેની નોંધ લેવાની જરૂર છે તે કે.ટી. પ્લાનટેશન પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ કર્ણાટક રાજ્ય, (૨૦૧૧) ૯ *એસ.* સી. *સી.* ૧ માં અન્ય બંધારણીય બેન્ચનો ચુકાદો છે, જેમાં પ્રતિકૂળતા પર, ફકરા ૧૦૮માં નીચે મુજબ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું: –

"૧૦૮. બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૫૪ હેઠળ પ્રતિકૂળતાનો પ્રશ્ન ત્યારે ઊભો થાય છે જ્યારે બંને કાયદાઓની જોગવાઈઓ સંપૂર્ણપણે અસંગત હોય અથવા સંપૂર્ણપણે અસમાધાનકારક હોય અને બીજાને ખલેલ પહોંચાડ્યા વિના તે અશક્ય હોય અથવા વિરોધાભાસી પરિણામો ઉત્પન્ન થાય, જ્યારે એક જ ક્ષેત્રને આવરી લેતા બંને કાયદાઓ હકીકતોના આપેલ સમૂહ પર લાગુ થાય છે.જો બે જોગવાઈઓ વચ્ચે સીધો વિરોધાભાસ હોય અને સંસદ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદો અને રાજ્ય વિધાનસભા દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદો એક જ ક્ષેત્ર પર કાર્ય કરે છે તો બંને કાયદાઓ વચ્ચે અણબનાવ પેદા થશે.દીપ ચંદ વિરુદ્ધ યુ. પી. રાજ્ય [એ. આઈ.

આર. ૧૯૫૯ એસ. સી. ૬૪૮], પ્રેમ નાથ કૌલ વિરુદ્ધ જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્ય [એ. આઈ. આર. ૧૯૫૯ એસ. સી. ૭૪૯], ઉષા કોલ્હે વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય. [એ. આઈ. આર. ૧૯૬૩ એસ. સી. ૧૫૩૧], બાર કાઉન્સિલ ઓફ યુ. પી. વિ. યુ. પી. રાજ્ય [(૧૯૭૩) ૧ એસ. સી. સી. ૨૬૧], ટી. બરાઇ વિ. હેનરી આહ હો [(૧૯૮૩) ૧ એસ. સી. સી. ૧૭૭], હોચસ્ટ ફાર્માસ્યુટિકલ્સ લિમિટેડ વિ. બિહાર રાજ્ય [(૧૯૮૩) ૪ એસ. સી. સી. ૪૫], લિંગપ્પા પોચન્ના અપ્પેલવાર વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય [(૧૯૮૫) ૧ એસ. સી. સી. ૪૭૯] અને વિજય કુમાર શર્મા વિ. કર્ણાટક રાજ્ય [(૧૯૯૦) ૨ એસ. સી. સી. ૫૬૨]ના કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણયોનો સંદર્ભ આપી શકાય છે.

૪૫. રાજ્ય વિધાનસભા અને સંસદના કાયદા વચ્ચે પ્રતિકૂળતા શોધવા માટે ઉપરોક્ત નોંધાયેલા કેસોમાં આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં લીધા પછી, આપણે અધિનિયમ, ૧૯૪૯ ની જોગવાઈઓ અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમો ભારતના બંધારણના ભાગ IXA માં સમાવિષ્ટ બંધારણીય જોગવાઈઓ સાથે અસંગત છે કે કેમ તે શોધવા માટે ઉપરોક્ત પૂર્વધારણાઓને લાગુ કરવાની જરૂર છે.

૪૬. હવે અમે ભાગ IXA માં સમાવિષ્ટ સંબંધિત બંધારણીય જોગવાઈઓની નોંધ લેવા આગળ વધીએ છીએ. કલમ ૨૪૩પી એ વ્યાખ્યાની

કલમ છે. કલમ ૨૪૩પી(એ) "સમિતિ" ને નીચેના શબ્દોમાં વ્યાખ્યાયિત કરે છે:–

"(ક)" "સમિતિ" "એટલે અનુચ્છેદ ૨૪૩એસ હેઠળ રચાયેલી સમિતિ;"

૪૭. અનુચ્છેદ ૨૪૩(ઇ) "નગરપાલિકા" ને નીચેના શબ્દોમાં વ્યાખ્યાયિત કરે છે:–

"(ઇ)" "નગરપાલિકા" "એટલે અનુચ્છેદ ૨૪૩ ક્યુ હેઠળ રચાયેલી સ્વ–સરકારની સંસ્થા;"

૪૮. અનુચ્છેદ ૨૪૩ ક્યુ નગરપાલિકાઓના બંધારણની જોગવાઈ કરે છે. અનુચ્છેદ ૨૪૩ આર નગરપાલિકાઓની રચના સાથે સંબંધિત છે, જે નીચે મુજબ છે:–

"૨૪૩ આર. નગરપાલિકાઓની રચના–(૧) ખંડ (૨) માં જોગવાઈ કર્યા સિવાય, નગરપાલિકાની તમામ બેઠકો નગરપાલિકા વિસ્તારના પ્રાદેશિક મતવિસ્તારોમાંથી સીધી ચૂંટણી દ્વારા પસંદ કરાયેલી વ્યક્તિઓ દ્વારા ભરવામાં આવશે અને આ હેતુ માટે દરેક નગરપાલિકા વિસ્તારને પ્રાદેશિક મતવિસ્તારોમાં વહેંચવામાં આવશે જેને વોર્ડ તરીકે ઓળખવામાં આવશે.

(૨) રાજ્યનું વિધાનમંડળ કાયદા દ્વારા આ જોગવાઈ કરી શકે છે કે –

(ક) નગરપાલિકામાં પ્રતિનિધિત્વ માટે –

i. નગરપાલિકાના વહીવટમાં વિશેષ જ્ઞાન અથવા અનુભવ ધરાવતી વ્યક્તિઓ;

ii. લોકસભાના સભ્યો અને રાજ્યના વિધાનસભાના સભ્યો જે મતવિસ્તારોનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે જેમાં સંપૂર્ણ અથવા અંશતઃ નગરપાલિકા વિસ્તારનો સમાવેશ થાય છે;

iii. રાજ્યોની પરિષદના સભ્યો અને મ્યુનિસિપલ વિસ્તારમાં મતદારો તરીકે નોંધાયેલા રાજ્યની વિધાન પરિષદના સભ્યો;

iv. અનુચ્છેદ ૨૪૩ એસ ના ખંડ(૫) હેઠળ રચાયેલી સમિતિઓના અધ્યક્ષો :

પરંતુ ફકરા (૧) માં ઉલ્લેખિત વ્યક્તિઓને નગરપાલિકાની બેઠકમાં મત આપવાનો અધિકાર રહેશે નહીં.

(ખ) નગરપાલિકાના અધ્યક્ષની ચૂંટણીની રીત."

૪૯. અનુચ્છેદ ૨૪૩ આર ના ખંડ (૧) માં બે બંધારણીય જરૂરિયાતો છેઃ (i) નગરપાલિકાની તમામ બેઠકો સીધી ચૂંટણી દ્વારા અને (ii) નગરપાલિકા વિસ્તારના પ્રાદેશિક મતવિસ્તારોમાંથી પસંદ કરાયેલી વ્યક્તિઓ દ્વારા ભરવામાં આવશે અને આ હેતુ માટે દરેક નગરપાલિકા વિસ્તારને પ્રાદેશિક મતવિસ્તારોમાં વહેંચવામાં આવશે જેને વોર્ડ તરીકે ઓળખવામાં આવશે. અનુચ્છેદ ૨૪૩ આર ના ખંડ (૨) માં ચાર શ્રેણીની વ્યક્તિઓના નગરપાલિકામાં પ્રતિનિધિત્વની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, જે રાજ્ય વિધાનસભા દ્વારા અપનાવવાની બંધારણીય જરૂરિયાત છે. એ નોંધવું જોઈએ

કે અનુચ્છેદ ૨૪૩ આર ના ખંડ (૨) નગરપાલિકાઓમાં બેઠકો માટે વ્યવસ્થા કરતી નથી, જે સીધી ચૂંટણી દ્વારા પસંદ કરાયેલ વ્યક્તિઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવશે. અનુચ્છેદ ૨૪૩ ઝેડ એ નગરપાલિકાઓની ચૂંટણીઓ સાથે સંબંધિત છે, આમ, અનુચ્છેદ ૨૪૩ આર હેઠળ માનવામાં આવતી સીધી ચૂંટણી અનુચ્છેદ ૨૪૩ ઝેડ એ મુજબ હોવી જોઈએ. ૨૪૩ઝેડએ(૨) નીચે મુજબ પ્રદાન કરે છે:–

"૨૪૩ ઝેડએ નગરપાલિકાઓની ચૂંટણીઓ –

XXXXXXXXXXXX

(૨) બંધારણની જોગવાઈઓને આધિન, રાજ્યનું વિધાનમંડળ, કાયદા દ્વારા, નગરપાલિકાની ચૂંટણીઓને લગતી અથવા તેની સાથે જોડાયેલી તમામ બાબતો અંગે જોગવાઈ કરી શકે છે."

૫૦. આમ, રાજ્યના વિધાનમંડળે સામાન્ય રીતે નગરપાલિકાઓની ચૂંટણીને લગતી અથવા તેના સંબંધમાં તમામ બાબતો પૂરી પાડવી પડશે, જેમાં સીધી ચૂંટણી દ્વારા પસંદ કરાયેલ વ્યક્તિ દ્વારા નગરપાલિકામાં બેઠકો ભરવાનો સમાવેશ થાય છે. કલમ ૨૪૩ આર અને ૨૪૩ ઝેડએ પ્રાદેશિક મતવિસ્તાર એટલે કે વોર્ડમાંથી નગરપાલિકામાં માત્ર એક જ સભ્ય ચૂંટાય છે કે તે બહુવિધ સભ્ય મતવિસ્તાર હોઈ શકે છે તે અંગે કોઈ સંકેત આપતું નથી. કલમ ૨૪૩ આર ની બંધારણીય જોગવાઈઓ, જે નગરપાલિકાઓની રચનાની જોગવાઈ કરે છે અને કલમ ૨૪૩ ઝેડએ ની જોગવાઈઓ ઉપરોક્ત કોઈ સંકેત આપતી નથી. કલમ ૨૪૩ ઝેડજીની જોગવાઈઓ, જે ચૂંટણીની બાબતોમાં અદાલતો દ્વારા

દખલગીરી પર પ્રતિબંધ સાથે સંબંધિત છે, તે થોડો પ્રકાશ પાડે છે. કલમ ૨૪૩ ઝેડજી નીચે મુજબ છેઃ–

"૨૪૩ ઝેડજી ચૂંટણીની બાબતોમાં અદાલતો દ્વારા દખલગીરી કરવા માટેનો બાધ – આ બંધારણમાં કંઈપણ હોવા છતાં, –

ક. મતવિસ્તારના સીમાંકનને લગતા કોઈપણ કાયદાની માન્યતા અથવા કલમ ૨૪૩ ઝેડએ હેઠળ કરવામાં આવેલા અથવા કરવાનો ઈરાદો ધરાવતા આવા મતવિસ્તારોમાં બેઠકોની ફાળવણી પર કોઈ પણ અદાલતમાં સવાલ ઉઠાવવામાં આવશે નહીં.

ખ. ....."

૫૧. કલમ ૨૪૩ ઝેડજી(એ) માં બે અભિવ્યક્તિઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છેઃ "મતવિસ્તારોના સીમાંકન અથવા આવા મતવિસ્તારોને બેઠકોની ફાળવણીને લગતા કોઈપણ કાયદાને" એક મતવિસ્તારને એકથી વધુ બેઠકોની ફાળવણી તરીકે વાંચી શકાય છે પરંતુ એવું કહી શકાય કે ઉપરોક્ત જોગવાઈ એ પણ પ્રદાન કરતી નથી કે એક મતવિસ્તારમાં એકથી વધુ બેઠકો હોઈ શકે છે.

૫૨. હવે, આપણે કલમ ૨૪૩/એસ તરફ વળીએ, જે વિદ્વાન વકીલ શ્રી કપિલ સિબ્બલની દલીલનો આધાર છે. કલમ ૨૪૩/એસ બંધારણ અને વોર્ડ સમિતિઓની રચના સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૨૪૩/એસ નીચે મુજબ છેઃ–

"૨૪૩ એસ બંધારણ અને વોર્ડ સમિતિઓની રચના, વગેરે.–

(૧) ત્રણ લાખ કે તેથી વધુ વસ્તી ધરાવતી નગરપાલિકાના પ્રાદેશિક

વિસ્તારની અંદર એક કે તેથી વધુ વોર્ડ ધરાવતી વોર્ડ સમિતિઓની રચના કરવામાં આવશે.

(૨) રાજ્યનું વિધાનમંડળ કાયદા દ્વારા નીચેના સંબંધમાં જોગવાઈ કરી શકે છે –

ક. વોર્ડ સમિતિની રચના અને પ્રાદેશિક વિસ્તાર;

ખ. કઇ રીતે વોર્ડ સમિતિની બેઠકો ભરવામાં આવશે.

(૩) વોર્ડ સમિતિના પ્રાદેશિક વિસ્તારની અંદરના વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ કરતો નગરપાલિકાનો સભ્ય તે સમિતિનો સભ્ય રહેશે.

(૪) જ્યાં વોર્ડ સમિતિમાં નીચે મુજબનાનો સમાવેશ થાય છે –

અ. એક વોર્ડ, નગરપાલિકામાં તે વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ કરતો સભ્ય; અથવા

બ. બે કે તેથી વધુ વોર્ડ, વોર્ડ સમિતિના સભ્યો દ્વારા ચૂંટાયેલા નગરપાલિકામાં આવા વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા સભ્યોમાંથી એક, તે સમિતિના અધ્યક્ષ રહેશે.

(૫) આ અનુચ્છેદની કોઈ પણ બાબત રાજ્યના વિધાનમંડળને વોર્ડ સમિતિઓ ઉપરાંત સમિતિઓના ગઠન માટે કોઈ જોગવાઈ કરવાથી અટકાવે તેવું માનવામાં આવશે નહીં."

૫૩. કલમ ૨૪૩ એસ ના પેટા–અનુચ્છેદ (૩) અને પેટા–અનુચ્છેદ (૪) પર ખૂબ ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે. શ્રી સિબ્બલ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે પેટા–અનુચ્છેદ (૩) "એક વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા નગરપાલિકાના સભ્ય" અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ કરે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે "એક સભ્ય" અભિવ્યક્તિનો સ્પષ્ટ અર્થ એ છે કે માત્ર એક જ સભ્ય વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ કરશે. તે આગળ રજૂઆત કરે છે કે પેટા–અનુચ્છેદ (૪) પેટા–ખંડ (એ) "તે વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ કરતો સભ્ય" અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ કરે છે જે ફરીથી મજબૂત કરે છે કે એક વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ માત્ર એક જ સભ્ય દ્વારા કરવામાં આવશે. પ્રથમ દ્રષ્ટીએ, દલીલ આકર્ષક લાગે છે પરંતુ જ્યારે આપણે અનુચ્છેદ ૨૪૩ એસની હદ અને હેતુનું કાળજીપૂર્વક વિશ્લેષણ કરીએ, ત્યારે આપણને કલમ ૨૪૩ એસની જોગવાઈમાં આવી કોઈ મર્યાદા દેખાતી નથી, જે રાજ્ય વિધાનસભાને વોર્ડમાં બહુવિધ સભ્યોની બેઠકોની જરૂરિયાત માટે મર્યાદિત કરે છે. અનુચ્છેદ ૨૪૩ એસના પેટા–અનુચ્છેદ (૩) પર પાછા ફરતા, જરૂરિયાત એ છે કે વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ કરતો નગરપાલિકાનો સભ્ય વોર્ડ સમિતિનો સભ્ય હોવો જોઈએ. આમ, પેટા–અનુચ્છેદ (૩) માં બંધારણીય જરૂરિયાત અથવા મર્યાદા એ છે કે વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ કરતો નગરપાલિકાનો સભ્ય વોર્ડ સમિતિનો સભ્ય હશે. કલમ ૨૪૩ એસ(૩) ની જોગવાઈ નગરપાલિકાની રચના સંબંધિત જોગવાઈ નથી, પરંતુ જોગવાઈ વોર્ડ સમિતિની રચના અને બંધારણ માટે છે. વોર્ડ સમિતિમાં, નગરપાલિકામાં વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા સભ્ય તે સભ્ય હોવા

જોઈએ. અનુચ્છેદ ૨૪૩ એસ ના પેટા–અનુચ્છેદ (૩) નો અર્થ એ નથી કે તે આદેશ આપે છે કે એક વોર્ડમાંથી એકથી વધુ સભ્યોને પ્રતિનિધિ બનાવી શકાતા નથી. એવા કિસ્સાઓમાં કે જ્યાં એક વોર્ડમાંથી એકથી વધુ સભ્યો હોય, તે બધા જ સમિતિના સભ્ય બનશે. જ્યારે વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા નગરપાલિકાના તમામ સભ્યો સમિતિના સભ્યો હોય, ત્યારે કલમ ૨૪૩ એસ(૩) નું ઉલ્લંઘન થતું નથી.

૫૪. હવે, આપણે અનુચ્છેદ ૨૪૩ એસ ના પેટા–અનુચ્છેદ (૪) પર આવીએ. અનુચ્છેદ ૨૪૩ એસ (૪) એ એક જોગવાઈ છે જે સૂચવે છે કે વોર્ડ સમિતિના અધ્યક્ષ કોણ હશે. પેટા–અનુચ્છેદ (૪) કહે છે કે જ્યાં વોર્ડ સમિતિમાં એક વોર્ડ હોય, ત્યારે જ્યારે તેમાં બે કે તેથી વધુ વોર્ડ હોય, ત્યારે નગરપાલિકામાં આવા વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા સભ્યોમાંથી એક એ વોર્ડ સમિતિના સભ્યો દ્વારા ચૂંટાય છે. શ્રી સિબ્બલ રજૂઆત કરે છે કે કલમ ૨૪૩ એસ ની પેટા–અનુચ્છેદ (૪) "સભ્ય" અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ કરે છે, જેનો અર્થ છે કે એક વોર્ડના સંદર્ભમાં માત્ર એક સભ્યએ નગરપાલિકામાં પ્રતિનિધિત્વ કરવું પડે છે અને બહુ–સભ્યના કિસ્સામાં, એક વોર્ડના સંદર્ભમાં અધ્યક્ષની ચૂંટણી માટે કોઈ ચૂંટણી પર વિચાર કરવામાં આવતો નથી અને જ્યારે બે કે તેથી વધુ વોર્ડ હોય ત્યારે જ એક વ્યક્તિને ચૂંટવા માટે ચૂંટણી પર વિચાર કરવામાં આવે છે. એ વાત

ખરી છે કે પેટા–અનુચ્છેદ (૪)(એ) હેઠળ, તે વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા એક વોર્ડ સભ્યના કિસ્સામાં અધ્યક્ષ રહેશે.

૫૫. હવે આપણે તપાસ કરી શકીએ છીએ કે શું એક વોર્ડમાં બહુવિધ સભ્યો છે કે કેમ, જ્યારે અધ્યક્ષ ચૂંટાય છે ત્યારે કલમ ૨૪૩ એસ(૪) ની બંધારણીય જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન થાય છે કે કેમ. જરૂરિયાત એ છે કે વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા સભ્ય સમિતિના અધ્યક્ષ રહેશે અને જો એકથી વધુ સભ્યો હોય અને બહુ–સભ્યવાળા વોર્ડમાંથી એક સભ્ય અધ્યક્ષ તરીકે ચૂંટાય, તો કલમ ૨૪૩ એસ(૪) ની જોગવાઈ લાગુ થશે. જ્યારે કલમ ૨૪૩ એસ(૪)(એ) હેઠળની બંધારણીય જોગવાઈઓ બહુવિધ સભ્યોના વોર્ડના કિસ્સામાં અધ્યક્ષની ચૂંટણી માટે જોગવાઈ કરતી નથી, ત્યારે તે રાજ્ય કાયદા દ્વારા પૂરક બને છે. વર્તમાન કિસ્સામાં, અમે નોંધ્યું છે કે નિયમો, ૨૦૦૭ ના નિયમ ૨(બી), જે જોગવાઇ કરે છે કે વોર્ડ સમિતિના અધ્યક્ષ એ વોર્ડ સમિતિના સભ્યો દ્વારા ચૂંટાયેલી વ્યક્તિ છે. આમ, આ નિયમમાં વોર્ડ સમિતિના સભ્યો વચ્ચે અધ્યક્ષની ચૂંટણીનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે, જે એક વોર્ડમાંથી એકથી વધુ સભ્યો હોય તેવા કિસ્સામાં પણ લાગુ થશે. જ્યારે એક વોર્ડમાં બહુવિધ સભ્યોમાંથી એક સભ્ય અધ્યક્ષ તરીકે ચૂંટાય છે, ત્યારે અનુચ્છેદ ૨૪૩ એસ(૪)(એ) ના આદેશનું પાલન કરવામાં આવે છે. જરૂરિયાત એ છે કે નગરપાલિકામાં વોર્ડનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા સભ્ય અધ્યક્ષ થવો જોઈએ. ઉપરોક્ત જોગવાઈને કોઈ પ્રતિબંધ અથવા મર્યાદા પ્રદાન કરવામાં વાંચી શકાતી નથી કે એક વોર્ડમાં એકથી વધુ સભ્ય ન

હોઈ શકે. નગરપાલિકાની રચનાને અનુચ્છેદ ૨૪૩ આર દ્વારા અલગથી હાથ ધરવામાં આવી છે અને નગરપાલિકાની રચના માટે અનુચ્છેદ ૨૪૩ એસની જોગવાઈઓ લાગુ પડે છે અથવા નગરપાલિકાઓની રચનાને લગતી કોઈ મર્યાદા અથવા પ્રતિબંધ પ્રદાન કરવાનો હેતુ ધરાવે છે એવું કહી શકાય નહી. નિયમો ૨૦૦૭ નો નિયમ ૨(બી) જે અધ્યક્ષની ચૂંટણીની જોગવાઈ કરે છે, જે નિયમને અનુસરીને, બહુ–સભ્યના વોર્ડના કિસ્સામાં, અધ્યક્ષની ચૂંટણી થઈ શકે છે, જે નિયમો, ૨૦૦૭ ના અનુચ્છેદ ૨૪૩ એસ(૪) તેમજ નિયમ ૨(બી) બંનેને લાગુ થઈ શકે છે. આમ, નિયમો, ૧૯૯૪ ના નિયમો ૪ અને ૫ તેમજ નિયમો, ૨૦૦૭ ના નિયમો ૨(બી) કોઈ પણ રીતે અનુચ્છેદ ૨૪૩ એસ(૪) ના આદેશની અવગણના કરતું નથી, બંનેનું પાલન બે જુદી જુદી જોગવાઈઓ વચ્ચે કોઈ સંઘર્ષ વિના કરી શકાય છે. આમ, અમે એવા નિષ્કર્ષ પર આવીએ છીએ કે કલમ ૫(૩)(iii)(ક) તેમજ નિયમો, ૧૯૯૪ ના નિયમો ૪ અને ૫ અને નિયમો, ૨૦૦૭ ના નિયમો ૨(બી) ની જોગવાઈઓ અનુચ્છેદ ૨૪૩ એસની જોગવાઈઓ સાથે અસંગત નથી.

૫૬. હવે, આપણે એવા કેસો પર આવીએ છીએ, જેના પર શ્રી કપિલ સિબ્બલે તેમની રજૂઆતોના સમર્થનમાં આધાર રાખેલ છે. શ્રી સિબ્બલે મનોજ નરુલા વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડીયા, (૨૦૧૪) ૯ એસ. સી. સી. ૧ ના કેસમાં આ અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે, જેમાં સૂચિતાર્થના સિદ્ધાંતને

બંધારણીય વિભાવનાઓને સમજાવવા માટે લાગુ કરવામાં આવ્યો છે. તેમણે ચુકાદાના ફકરા ૧૭ નો ઉલ્લેખ કર્યો છે, જે નીચે મુજબ છેઃ–

"૧૭. તાજેતરમાં, સુબ્રમણ્યમ સ્વામી વિરુદ્ધ સી. બી. આઈ. [(૨૦૧૪) ૮ એસ. સી. સી. ૬૮૨] માં, બંધારણ ખંડપીઠે, આર. એમ. લોઢા, સી. જે. દ્વારા કહેતા, દિલ્હી સ્પેશીયલ પોલીસ અધિનિયમ, ૧૯૪૬ ની કલમ ૬–એ, જે ૨૦૦૩ ના અધિનિયમ ૪૫ દ્વારા ઉમેરવામાં આવી હતી, તેને ગેર–બંધારણીય જાહેર કરતી વખતે અભિપ્રાય આપ્યો છે કેઃ(એસ.સી.સી. પીપી. ૭૨૫–૨૬, પેરા ૫૯)

"૫૯. અમને એવું લાગે છે કે સરકારી સેવામાં દરજ્જાના આધારે કલમ ૬–એ માં જે કલમ વર્ગીકૃત કરવામાં આવી છે તે અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ સ્વીકાર્ય નથી, કારણ કે તે ભ્રષ્ટાચારના આરોપોમાં પ્રથમ દૃષ્ટિએ સત્ય શોધવાના હેતુને હરાવે છે, જે પીસી અધિનિયમ, ૧૯૮૮ હેઠળ ગુનો છે. શું ભ્રષ્ટ જાહેર સેવકો વચ્ચે તેમના દરજ્જાના આધારે સાચો તફાવત હોઈ શકે?ચોક્કસપણે ના, કારણ કે તેમની સ્થિતિ અથવા હોદ્દાને ધ્યાનમાં લીધા વિના, ભ્રષ્ટ જાહેર સેવકો જાહેર સત્તાના ભ્રષ્ટકર્તા છે. ભ્રષ્ટ જાહેર સેવકો, પછી ભલે તે ઊંચા હોય કે નીચલા, એક જ પાંખના પક્ષી છે અને અન્વેષણ અને તપાસની પ્રક્રિયાનો સમાન રીતે સામનો કરવો

જોઈએ. સેવામાં પદ અથવા દરજ્જાના આધારે, જાહેર સેવકો, જેમની સામે પી. સી. અધિનિયમ, ૧૯૮૮ હેઠળ ગુનાના આરોપો છે, તેમની વચ્ચે કોઈ તફાવત કરી શકાતો નથી."

અને તે પછી, મોટી ખંડપીઠે આગળ કહ્યું:(એસ. સી. સી. પૃષ્ઠ ૭૨૬, પરિચ્છેદ ૬૦)

"૬૦. ભ્રષ્ટાચાર એ રાષ્ટ્રનો દુશ્મન છે અને ભ્રષ્ટ જાહેર સેવકોને શોધી કાઢવા અને આવી વ્યક્તિઓને સજા કરવી એ પી. સી. અધિનિયમ, ૧૯૮૮ નો જરૂરી આદેશ છે. કલમ ૬–એ માં જે વર્ગીકરણ કરવામાં આવ્યું છે તેને યોગ્ય ઠેરવવું મુશ્કેલ છે કારણ કે પીસી અધિનિયમ, ૧૯૮૮ માં કાયદાનું લક્ષ્ય ભ્રષ્ટાચારના કેસોને ખૂબ જ મજબૂત હાથથી સામનો કરવાનું છે અને તમામ જાહેર સેવકોને આવા કાયદાકીય પગલા દ્વારા ચેતવણી આપવામાં આવે છે કે ભ્રષ્ટ જાહેર સેવકોને ખૂબ જ ગંભીર પરિણામોનો સામનો કરવો પડે."

અને ફરીથી:(એસસીસી પીપી. ૭૩૦–૩૧, પેરા ૭૧–૭૨)

"૭૧. જાહેર સત્તાનું કાર્યાલય વ્યક્તિગત લાભની કાર્યશાળા ન હોઈ શકે. જાહેર જીવનમાં પ્રામાણિકતા ખૂબ મહત્વની છે. બે જાહેર સેવકો કે જેમની સામે પીસી એક્ટ, ૧૯૮૮ હેઠળ ભ્રષ્ટાચાર અથવા લાંચ લેવાના અથવા ગુનાહિત ગેરવર્તણૂકના આક્ષેપો છે, તેમની

સાથે કેવી રીતે અલગ વ્યવહાર કરી શકાય, કારણ કે એક જુનિયર અધિકારી છે અને બીજો વરિષ્ઠ નિર્ણય લેનાર છે.

૭૨. ભ્રષ્ટાચાર એ રાષ્ટ્રનો દુશ્મન છે અને ભ્રષ્ટ જાહેર સેવકને શોધી કાઢવો, ભલે તે ગમે તેટલો ઊંચો હોય, અને આવી વ્યક્તિને સજા કરવી એ પીસી એક્ટ, ૧૯૮૮ હેઠળ જરૂરી આદેશ છે. જાહેર સેવકનો દરજ્જો અથવા પદ આવા જાહેર સેવકને સમાન વ્યવહારમાંથી મુક્તિ માટે લાયક નથી. નિર્ણય લેવાની સત્તા ભ્રષ્ટ અધિકારીઓને બે વર્ગોમાં વિભાજિત કરતી નથી કારણ કે તેઓ સામાન્ય ગુનેગારો છે અને અન્વેષણ અને તપાસની સમાન પ્રક્રિયા દ્વારા તેમને શોધી કાઢવા પડે છે."

૫૭. ઉપરોક્ત આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત પૂર્વધારણા પર કોઈ અપવાદ લઈ શકાય નહીં. પરંતુ, આ અદાલતે અનુગામી ફકરા ૭૧ માં, ડોક્ટ્રાઇન ઓફ ઇમ્પ્લીકેશન સમજાવતી વખતે એવું માન્યું છે કે આ સિદ્ધાંતની તેની પોતાની મર્યાદાઓ છે. અર્થઘટનનો બંધારણમાં આધાર હોવો જોઈએ. ફકરા ૭૧ માં કરવામાં આવેલા સંબંધિત અવલોકનો નીચે મુજબ છેઃ–

"૭૧. .... આમ, બંધારણીય જોગવાઈનું વિસ્તૃત રીતે અર્થઘટન કરવાના હેતુથી ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતની મદદ લઈ શકાય.

પરંતુ તેની પોતાની મર્યાદાઓ છે. અર્થઘટનનો બંધારણમાં આધાર હોવો જોઈએ. કોર્ટ બંધારણીય જોગવાઈને ફરીથી લખી શકતી નથી. આ સંદર્ભમાં, આપણે કુલદિપ નાયર કેસ [કુલદિપ નાયર વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડીયા, (૨૦૦૬) ૭ એસ. સી. સી. ૧] નો ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ, જેમાં કોર્ટે એવી દલીલને નકારી કાઢી હતી કે મત આપવાનો અધિકાર નિશ્ચિતપણે ગર્ભિત શબ્દ એટલે કે ગુપ્તતામાં મત આપવાનો અધિકાર ધરાવે છે. અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે જ્યાં બંધારણને આવું કરવું યોગ્ય લાગે છે, ત્યાં તેણે પોતે ગુપ્ત મતદાન દ્વારા ચૂંટણીની જોગવાઈ કરી છે, દા. ત. ભારતના રાષ્ટ્રપતિ અને ભારતના ઉપરાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણીના કિસ્સામાં."

૫૮. ફકરા ૭૨ માં, કોર્ટે અરજદારની રજૂઆતને નકારી કાઢી હતી કે "વડા પ્રધાનના પરામર્શ" શબ્દોનું અર્થઘટન કરતી વખતે કોઈ વ્યક્તિને મંત્રી તરીકે વિચારવાનો પ્રતિબંધ, જો તેની સામે આરોપો ઘડવામાં આવ્યા હોય તો તેનું અનુમાન કરી શકાતું નથી. ફકરા ૭૨ માં નીચે મુજબ જણાવવામાં આવ્યું છેઃ–

> "૭૨. આ રીતે વિશ્લેષણ કરવામાં આવે તો, શ્રી દ્વિવેદીની એ રજૂઆતને સ્વીકારવી શક્ય નથી કે "વડા પ્રધાનના પરામર્શ" શબ્દોનું અર્થઘટન કરતી વખતે કાયદેસર રીતે અનુમાન લગાવી શકાય છે કે જો કોઈ વ્યક્તિ સામે ગુનાહિત કાયદા હેઠળ ભ્રષ્ટાચારના

કેસો સહિત ઘોર અને ગંભીર ગુનાઓના સંદર્ભમાં આરોપો ઘડવામાં આવ્યા હોય તો તેને મંત્રી તરીકે વિચારવા પર પ્રતિબંધ છે.

૫૯. અમે કલમ ૨૪૩ આર, ૨૪૩ એસની જોગવાઈઓનું વિશ્લેષણ કર્યું છે અને ચોક્કસ નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા છીએ કે કલમ ૨૪૩ એસમાં કોઈ મર્યાદા મળી શકતી નથી, જેમાં વોર્ડ માટે એકથી વધુ સભ્ય રાખવા પર પ્રતિબંધ છે.

૬૦. શ્રી કપિલ સિબ્બલ દ્વારા વિશ્વાસપાત્ર આગામી ચુકાદો આંધ્રપ્રદેશના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને અન્યો વિરુદ્ધ છે. એલ. વી. એ. દીક્ષિતુલુ અને બીજા, (૧૯૭૯) ૨ એસસીસી ૩૪. ઉપરોક્ત કેસમાં, આ અદાલતે બંધારણીય જોગવાઈના સિદ્ધાંતોનો પુનરોચ્ચાર કર્યો છે. ફકરા ૬૬ અને ૬૭ માં નીચે મુજબ જણાવવામાં આવ્યું છેઃ–

> "૬૬. અર્થઘટનનો પ્રાથમિક સિદ્ધાંત એ છે કે બંધારણીય અથવા વૈધાનિક જોગવાઈનો અર્થ "તેને બનાવનારના ઉદ્દેશ અનુસાર" (કોક) થવો જોઈએ. સામાન્ય રીતે, આવા આશય જોગવાઈની ભાષામાંથી એકત્ર કરવામાં આવે છે. જો કાયદા દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી ભાષા અથવા શબ્દસમૂહો ચોક્કસ અને સાદા હોય અને આમ પોતે જ કાયદાકીય ઉદ્દેશને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં જાહેર કરે છે, તો તે પછીના પરિણામોને ધ્યાનમાં લીધા વગર તેની અસર

લાવવી આવશ્યક છે. પરંતુ, જો જોગવાઈમાં ઉપયોગમાં લેવાતા શબ્દો અચોક્કસ, અસ્થિર અથવા ઉત્તેજક હોય અથવા વાજબી રીતે એકથી વધુ અર્થો ધરાવી શકે, તો કડક વ્યાકરણ રચનાનો નિયમ વાસ્તવિક કાયદાકીય ઉદ્દેશ સુધી પહોંચવા માટે ચોક્કસ માર્ગદર્શક બની શકતો નથી. આવા કિસ્સામાં, ઉપયોગમાં લેવાતી શરતો અને શબ્દસમૂહોના સાચા અર્થની ખાતરી કરવા માટે, અદાલત માટે જોગવાઈની અને શાબ્દિક મર્યાદાઓથી આગળ વધવું અને અન્ય સારી રીતે માન્યતા પ્રાપ્ત મુસદ્દાના નિયમો, જેમ કે તેના વૈધાનિક/ઈતિહાસ, સમગ્ર કાયદાની મૂળભૂત યોજના અને માળખું, દરેક ભાગ બાકીના પર પ્રકાશ પાડતો હોય, વિધાનનો હેતુ, હાંસલ કરવા માંગતો હેતુ અને અન્ય સંભવિત અર્થઘટનની પસંદગીમાં એકને અપનાવવાથી જે પરિણામો આવી શકે છે તેની મદદ લેવી કાયદેસર છે.

૬૭. જ્યાં બે વૈકલ્પિક મુસદ્દા શક્ય હોય, ત્યાં અદાલતે તે પસંદ કરવું જોઈએ જે કાયદાના અન્ય ભાગો સાથે સુસંગત હોય અને તેની સરળ, સુમેળપૂર્ણ કામગીરીની ખાતરી કરવી જોઈએ, અને બીજાને ટાળવું જોઈએ જે તેની વિવિધ જોગવાઈઓ વચ્ચે વાહિયાતતા, મૂંઝવણ અથવા ઘર્ષણ, વિરોધાભાસ અને સંઘર્ષ તરફ

દોરી જાય છે, અથવા કાયદાની મૂળભૂત યોજના અને હેતુને નબળા પાડે છે, અથવા હરાવવા અથવા નાશ કરવા તરફ વલણ ધરાવે છે. મુસાદ્દાના આ સિદ્ધાંતો આપણા બંધારણના અર્થઘટનને વધુ બળ સાથે લાગુ પડે છે, કારણ કે બંધારણ એક જીવંત, સંકલિત જીવ છે જેની પોતાની આત્મા અને ચેતના છે.

૬૧. ઉપરોક્ત પૂર્વધારણા પર કોઈ વિવાદ ન હોઈ શકે જે બંધારણીય જોગવાઈના અર્થઘટન માટે નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે. બંધારણ પર અર્થઘટનના ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતને લાગુ કરીને, આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે જ્યારે રાજ્ય વિધાનસભાને નગરપાલિકાઓની રચનાના સંદર્ભમાં કાયદાની પ્રારંભિક સત્તા આપવામાં આવી છે, ત્યારે ત્યાં સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભિત મર્યાદા હોવી જોઈએ, જે રાજ્ય વિધાનસભાને બહુવિધ સભ્યોના વોર્ડ માટે જોગવાઈ કરતો કાયદો બનાવવા પર પ્રતિબંધ મૂકી શકે છે.

૬૨. શ્રી સિબ્બલ દ્વારા આધાર રખાયેલ અન્ય ચુકાદો એમ. ટી. ખાન અને બીજા વિ. એપી ગવ. અને અન્યો, (૨૦૦૪) ૨ એસસીસી ૨૬૭ છે. ઉપરોક્ત કેસમાં આ અદાલત દ્વારા બંધારણની કલમ ૧૬૫ અને ૩૬૭ પર વિચાર કરાયેલ હતો. અનુચ્છેદ ૩૬૭ પ્રદાન કરે છે કે સામાન્ય કલમો અધિનિયમ અર્થઘટન સાથે વ્યવહાર કરવા માટે લાગુ કરી શકાય છે સિવાય કે સંદર્ભમાં અન્યથા જરૂરી

હોય. આ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે અનુચ્છેદ ૧૬૫ માં ઉલ્લેખિત એડવોકેટ જનરલને બહુવચનના અર્થમાં વાંચી શકાતો નથી. એડવોકેટ જનરલ બંધારણીય કાર્યો કરે છે અને જો બંધારણીય કાર્યો કરવા માટે એકથી વધુ વ્યક્તિની નિમણૂક કરવામાં આવે, તો વિવિધ વકીલો અલગ રીતે કાર્ય કરી શકે, જેના પરિણામે અંધાધૂંધી સર્જાઈ શકે છે. એડવોકેટ જનરલનું પદ જાહેર કાર્યાલય છે, તેથી, રાજ્ય દ્વારા નિયુક્ત એડીશનલ એડવોકેટ જનરલની નિમણૂક અનુચ્છેદ ૧૬૫ હેઠળ કરવામાં આવી હોવાનું ન કહી શકાય, પરંતુ તે નિમણૂક ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૬૨ હેઠળ રાજ્યની સત્તાના સ્ત્રોતમાં શોધવી પડશે. ઉપરોક્ત ચુકાદામાં આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત પૂર્વધારણા પર કોઈ અપવાદ લઈ શકાય નહી. તેવી જ રીતે, કર્ણાટકા બેંક લિમિટેડ વિરુદ્ધ આંધ્રપ્રદેશ રાજ્ય અને અન્યમાં, (૨૦૦૮) ૨ એસ. સી. સી. ૨૫૪. આ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે સામાન્ય કલમ અધિનિયમની કલમ ૩(૪૨) હેઠળ વ્યક્તિની વ્યાખ્યા બંધારણની જોગવાઈનું અર્થઘટન કરવા માટે આપમેળે લાગુ પડતી નથી, સિવાય કે સંદર્ભની જરૂર હોય અને વ્યાખ્યા લાગુ પડે. ફરીથી, ઉપરોક્ત કેસમાં નિર્ધારિત પૂર્વધારણા પર કોઈ વિવાદ ન હોઈ શકે.

૬૩. અમે, વર્તમાન કિસ્સામાં, બંધારણના ભાગ IXA ની સંબંધિત જોગવાઈઓનું વિશ્લેષણ કર્યા પછી એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યા છીએ કે બંધારણના ભાગ IXA માં કોઈ પ્રતિબંધ અથવા મર્યાદા નથી જે રાજ્ય

વિધાનસભાને એક પ્રાદેશિક મતવિસ્તાર, એટલે કે વોર્ડમાંથી એકથી વધુ સભ્યોની ચૂંટણી માટે જોગવાઈ કરતો કાયદો બનાવવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે.

૬૪. આમ, અમે નીચેની રીતે પ્રશ્ન નં.૧ અને ૨ નો જવાબ આપીએ છીએઃ–

(૧) ભારતના બંધારણની કલમ ૨૪૩ આર અને ૨૪૩ એસમાં એવી કોઈ મર્યાદા નથી કે એક વોર્ડમાંથી માત્ર એક જ સભ્ય હશે.

(૨) અધિનિયમ, ૧૯૪૯ ની કલમ ૫(૩)(iii)(ક) અને કલમ ૨૯/ક અને નિયમો, ૧૯૯૪ ના નિયમો ૪ અને ૫ અને નિયમો, ૨૦૦૭ ના નિયમો ૨(ખ) ની જોગવાઈઓ બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૪૩ આર અને ૨૪૩ એસ ની જોગવાઈઓથી બહાર નથી.

<u>પ્રશ્ન નંબર ૩</u>

૬૫. શ્રી સિબ્બલની રજૂઆત એ છે કે એક વોર્ડમાંથી એકથી વધુ પ્રતિનિધિઓ હોવા નબળા વર્ગો એટલે કે મહિલાઓ, અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓના સશક્તિકરણની વિભાવનાને નકારી કાઢે છે. તેઓ રજૂઆત કરે છે કે જ્યારે એક વોર્ડમાંથી માત્ર એક જ સભ્ય હોય અને જો વોર્ડ મહિલાઓ, અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓ માટે અનામત હોય, તો તે મહિલાઓ, અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓનું સશક્તિકરણ છે અને જો એક વોર્ડમાં ૪ સભ્યો હોય, તો મહિલાઓ, અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓ નબળા વર્ગોના હિતને અસરકારક રીતે સમર્થન આપી

શકશે નહીં. બંધારણમાં ભાગ IX દાખલ કરવા માટે લોકસભામાં રજૂ કરવામાં આવેલા ૧૯૯૧ ના બિલ નં.૧૫૯ ના ઉદ્દેશો અને કારણોનું નિવેદન, ફકરા ૨ માં જણાવવામાં આવ્યું છેઃ કે

"૨. આ અપૂર્ણતાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, તે જરૂરી માનવામાં આવે છે કે શહેરી સ્થાનિક સંસ્થાઓને લગતી જોગવાઈઓ બંધારણમાં ખાસ કરીને નીચેનાઓ માટે કરવામાં આવે છે –

(૧) રાજ્ય સરકાર અને શહેરી સ્થાનિક સંસ્થાઓ વચ્ચેના સંબંધોને અગાઉના ધોરણે રાખીને –

(ક) કરવેરાની સત્તાઓ; અને

(ખ) આવકની વહેંચણી માટેની વ્યવસ્થાઓ;

(ii) ચૂંટણીઓનું નિયમિત સંચાલન સુનિશ્ચિત કરવું;

(iii) અધિસ્થગનના કિસ્સામાં સમયસર ચૂંટણી સુનિશ્ચિત કરવી; અને

(iv) અનુસૂચિત જાતિઓ, અનુસૂચિત જનજાતિઓ અને મહિલાઓ જેવા નબળા વર્ગો માટે પર્યાપ્ત પ્રતિનિધિત્વ પૂરું પાડવા માટે."

૪૪. ભાગ IXA માં સમાવિષ્ટ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ 243 ટી, બેઠકોના આરક્ષણની જોગવાઈ કરે છે. બેઠકો અનામત રાખવાની બંધારણની

જોગવાઈ એ મહિલાઓ, અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓના સશક્તિકરણ માટેની જોગવાઈ છે. ગુજરાત વોર્ડનું સીમાંકન અને મ્યુનિસિપલ બરો નિયમો, ૧૯૯૪ માં અનામત બેઠકોની ફાળવણીમાં સુધારા નિયમો, ૨૦૧૫ દ્વારા સુધારો કરવામાં આવ્યો છે. ખંડ ૨ અને ૩ નીચે મુજબ પ્રદાન કરે છે:

"૨. વોર્ડનું સીમાંકન અને મ્યુનિસિપલ બરો નિયમો, ૧૯૯૪ માં અનામત બેઠકોની ફાળવણીમાં (ત્યારબાદ "ઉપરોક્ત નિયમો" નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે), નિયમ ૪ માં, "ત્રણ" શબ્દ માટે, "ચાર" શબ્દ બદલવામાં આવશે.

૩. ઉપરોક્ત નિયમોમાં, નિયમ ૫ માટે, નીચેના નિયમને બદલવામાં આવશે, એટલે કે:–

"૫.(૧) દરેક વોર્ડમાં બે બેઠકો મહિલાઓ માટે અનામત રાખવામાં આવશે (જેમાં અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને પછાત વર્ગની મહિલાઓ માટે અનામત રાખવાની બેઠકોનો સમાવેશ થાય છે) અને બાકીની બેઠકો ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૬ હેઠળની જોગવાઈ મુજબ અનામતની જરૂરિયાતને ધ્યાનમાં રાખીને ફાળવવામાં આવશે.

(૨) પેટા–નિયમ (૧) માં જણાવ્યા મુજબ અલગ–અલગ અનામત વર્ગો માટે અનામત રાખવાની બેઠકોની સંખ્યા નક્કી કરતી વખતે; –

(ક) જો બેઠકોની સંખ્યાને બરાબર સરખે ભાગે વહેંચવી શક્ય ન હોય તો, આવા વિભાજન પછી બાકીની એક બેઠક, અથવા

(ખ) જો કોઈ પણ અનામત વર્ગ માટે માત્ર એક જ બેઠક પુનઃસ્થાપિત કરવાની જરૂર હોય, તો આવી બેઠક, મ્યુનિસિપલ બરો (સુધારા) નિયમો, ૨૦૧૫ માં વોર્ડનું સીમાંકન અને અનામત બેઠકોની ફાળવણી લાગુ થયા પછી યોજાનારી સામાન્ય ચૂંટણીમાં પહેલા પુરુષ ઉમેદવારને અને પછી મહિલા ઉમેદવારને રોટેશન દ્વારા ફાળવણી કરવામાં આવશે."

૬૭. ઉપરોક્ત જોગવાઈ મુજબ હવે તે ૪ સભ્યોનો વોર્ડ છે, જેમાં અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને પછાત વર્ગની મહિલાઓ માટે અનામત બેઠકો સહિત ૨ બેઠકો મહિલાઓ માટે અનામત રાખવાની છે.

૬૮. આ અદાલતે કાસમભાઈ એફ. ઘાંચી વિરુદ્ધ ચંદુભાઈ ડી. રાજપૂત અને અન્યો (૧૯૯૮) ૧ એસસીસી ૨૮૫ ના કેસમાં એવું ઠરાવેલ હતું કે સમાજના

નબળા વર્ગોના લાભ માટે અનામત આપવાનો વિચાર માત્ર તેમની ભાગીદારી સુનિશ્ચિત કરવા માટે નથી, પરંતુ તે તેમની સ્થિતિ સુધારવાનો પ્રયાસ છે. ફકરા ૧૩ માં નીચેના અવલોકનો કરવામાં આવ્યા હતાઃ

> "૧૩. સમાજના નબળા વર્ગોના લાભ માટે અનામત આપવાનો વિચાર માત્ર નગરપાલિકાની બાબતોના સંચાલનમાં તેમની ભાગીદારી સુનિશ્ચિત કરવા માટે નથી, પરંતુ તે તેમની સ્થિતિ સુધારવાનો પ્રયાસ છે. અનામત એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે તે વર્ગની વ્યક્તિઓની નિર્ધારિત લઘુતમ સંખ્યા નગરપાલિકાના સભ્યો બને. જો તેમની લોકપ્રિયતાને કારણે અનામત બેઠકોની સંખ્યા કરતાં વધુ સંખ્યામાં અનુસૂચિત જાતિઓ, અનુસૂચિત જનજાતિઓ, પછાત વર્ગો અથવા મહિલાઓ નગરપાલિકામાં ચૂંટાય તો તે આવકાર્ય રહેશે. ..."

૬૯. નબળા વર્ગો માટે બેઠકો અનામત રાખવાનો સંપૂર્ણ હેતુ અને ઉદ્દેશ નબળા વર્ગો એટલે કે મહિલાઓ, અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓને સશક્ત બનાવવાનો છે, જ્યારે નબળા વર્ગો માટે વધુ સંખ્યાઓ અનામત રાખવામાં આવે છે ત્યારે નગરપાલિકામાં તેમની ભાગીદારી તેમના અવાજ અને અસરકારક ભાગીદારીને મજબૂત બનાવશે જે નબળા વર્ગોના સશક્તિકરણ સિવાય બીજું કંઈ નથી. અમે શ્રી સિબ્બલની રજૂઆતને સ્વીકારતા નથી કે જ્યારે એક જ વોર્ડમાંથી માત્ર એક જ પ્રતિનિધિત્વ હોય ત્યારે નબળા વર્ગોનું સશક્તિકરણ કરી શકાય છે. ૨૦૧૫ માં સુધારેલા નિયમો, ૧૯૯૪ દ્વારા

હવે દરેક વોર્ડમાંથી નબળા વર્ગોનો અવાજ અનુભવી શકાય છે, જે સ્પષ્ટપણે નબળા વર્ગોની હાજરી અને ભાગીદારીમાં વધારો કરે છે અને કોઈપણ રીતે નબળા વર્ગોના સશક્તિકરણને નકારતું નથી. આમ, અમને શ્રી સિબ્બલની ઉપરોક્ત રજૂઆતમાં કોઈ તથ્ય દેખાતું નથી.

૭૦. અમે પ્રશ્ન નંબર ૩ નો જવાબ નીચેની રીતે આપીએ છીએઃ

એક વોર્ડમાંથી એકથી વધુ પ્રતિનિધિત્વ હોવું એ કોઈ પણ રીતે નબળા વર્ગોના સશક્તિકરણને નકારતું નથી, પરંતુ તે નબળા વર્ગોના સશક્તિકરણમાં વધારો કરે છે.

<u>પ્રશ્ન નંબર ૪</u>

૭૧. શ્રી સિબ્બલની રજૂઆત એ છે કે તા.૨૭/૧૧/૨૦૧૪ ના જાહેરનામાના પ્રકાશનની તારીખથી ૩૦ દિવસની સમાપ્તિ પહેલાં, તા.૦૪/૧૨/૨૦૧૪ ના રોજ જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું છે જે પોતે ગેરકાયદેસર છે. તેમણે રજૂઆત કરેલ છે કે ૩૦ દિવસની અંદર દાખલ કરવામાં આવેલા વાંધાને ધ્યાનમાં લીધા વિના તા.૦૪/૧૨/૨૦૧૪ ના રોજ સૂચના જારી કરવામાં આવી છે. તા.૨૭/૧૧/૨૦૧૪ ની સૂચના તેમજ તા.૦૪/૧૨/૨૦૧૪ ની સૂચના પેપર બુકમાં જોડાણ પી–૧ અને જોડાણ પી–૨ તરીકે રેકોર્ડ પર લાવવામાં આવી છે. ડ્રાફ્ટ સૂચના સાથે તા.૨૭/૧૧/૨૦૧૪ ની સૂચના નોંધવી ઉપયોગી છે જે નીચેની અસર માટે છેઃ

"સૂચના

શહેરી વિકાસ અને શહેરી આવાસ વિભાગ,

સચિવાલય, ગાંધીનગર

તારીખ:૨૭/૧૧/૨૦૧૪

નં.કેવી/ ૨૦૧૪ નો ૧૮૪/ સંકી./ ૧૦૨૦૧૪/ ૫૬૪૦/ પી:ગુજરાત પ્રોવિન્સિયલ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન એક્ટ, ૧૯૪૯ (૧૯૪૯ નો Born.LIX) ની કલમ ૫ સાથે વાંચતા કલમ ૪૫૬ ની પેટા–કલમ (૧) હેઠળ બહાર પાડવાની દરખાસ્ત કરાયેલ નિયમોનો નીચેનો મુસદ્દો આથી ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૪૫૬ ની પેટા–કલમ (૨) દ્વારા જરૂરીયાત મુજબ પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો છે, જેથી તેનાથી અસર થવાની સંભાવના ધરાવતી તમામ વ્યક્તિઓને માહિતી આપવામાં આવે અને આથી સૂચના આપવામાં આવે છે કે ઉપરોક્ત મુસદ્દા નિયમોને ગુજરાત સરકાર દ્વારા સત્તાવાર રાજપત્રમાં આ જાહેરનામાની તારીખથી ત્રીસ દિવસની સમાપ્તિ પર અથવા તે પછી ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે.

૨. ગુજરાત સરકારના અધિક મુખ્ય સચિવ, શહેરી વિકાસ અને શહેરી આવાસ વિભાગ, સચિવાલય, ગાંધીનગર દ્વારા ઉપરોક્ત સમયગાળાની સમાપ્તિ પહેલાં ઉપરોક્ત મુસદ્દા જાહેરનામાના

સંદર્ભમાં કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી પ્રાપ્ત થતી કોઈપણ વાંધા અથવા સૂચન સરકાર દ્વારા ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે.

ડ્રાફ્ટ સૂચના

નં.કેવી/ ૨૦૧૪ નો ૧૮૪/ સંકી./ ૧૦૨૦૧૪/ ૫૬૪૦/ પી:ગુજરાત પ્રોવિન્સિયલ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન એક્ટ, ૧૯૪૯ (બોર્ન) ની કલમ ૫ સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૪૫૬ ની પેટા–કલમ (૧) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને. ૧૯૪૯ નો LIX), ગુજરાત સરકારે આથી વોર્ડનું સીમાંકન અને અનામત બેઠકોની ફાળવણીના નિયમો, ૧૯૯૪ માં સુધારો કરવા માટે નીચેના નિયમો બનાવ્યા છે કે:–

૧. આ નિયમો વોર્ડનું સીમાંકન અને અનામત બેઠકોની ફાળવણી (સુધારા) નિયમો, ૨૦૧૪ કહેવાશે.

૨. વોર્ડનું સીમાંકન અને અનામત બેઠકોની ફાળવણી નિયમો, ૧૯૯૪ (ત્યારબાદ "ઉપરોક્ત નિયમો" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે), નિયમ ૪ માં, "ત્રણ" શબ્દ માટે, "ચાર" શબ્દ બદલવામાં આવશે.

૩. ઉપરોક્ત નિયમોમાં, નિયમ ૫ માટે, નીચેનો નિયમ બદલવામાં આવશે, એટલે કે:–

"૫.(૧) દરેક વોર્ડમાં બે બેઠકો મહિલાઓ માટે અનામત રાખવામાં આવશે (અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને પછાત વર્ગની મહિલાઓ માટે અનામત રાખવાની બેઠકો સહિત) અને બાકીની બેઠકો ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ જોગવાઈ મુજબ અનામતની જરૂરિયાતને ધ્યાનમાં રાખીને ફાળવવામાં આવશે.

(૨) પેટા–નિયમ (૧) માં જણાવ્યા મુજબ વિવિધ અનામત વર્ગો માટે અનામત રાખવાની ૫૯ બેઠકો નક્કી કરતી વખતે, –

(ક) જો બેઠકોની સંખ્યાને બરાબર સરખે ભાગે વહેંચવી શક્ય ન હોય તો આવા વિભાજન પછી બાકીની એક બેઠક, અથવા

(ખ) જો કોઈ પણ અનામત વર્ગ માટે માત્ર એક જ બેઠક અનામત રાખવાની જરૂર હોય, તો આવી બેઠક –

વોર્ડનું સીમાંકન અને અનામત બેઠકોની ફાળવણી (સુધારા) નિયમો, ૨૦૧૪ લાગુ થયા પછી યોજાનારી સામાન્ય ચૂંટણીઓમાં પહેલા પુરુષ ઉમેદવારને અને પછી મહિલાને વારાફરતી ફાળવણી કરવામાં આવશે."

૪. ઉપરોક્ત નિયમોમાં, નિયમ ૮ માં, "લોક પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ (૧૯૫૧ નો ૪૩મો) ના હેતુઓ માટે માન્યતા

પ્રાપ્ત" શબ્દો, કૌંસ અને આંકડાઓ માટે, "રાજ્ય ચૂંટણી પંચમાં નોંધાયેલા" શબ્દોને બદલવામાં આવશે.

ગુજરાતના રાજ્યપાલના નામે અને આદેશ દ્વારા

(અશોકસિંહ પરમાર)

સરકારના નાયબ સચિવ."

૭૨. ઉપરોક્ત જાહેરનામાનો અભ્યાસ સૂચવે છે કે ઉપરોક્ત જાહેરનામું વોર્ડની સીમાંકન અને અનામત બેઠકોની ફાળવણી (સુધારા) નિયમો, ૨૦૧૪ માં સુધારો કરવા માટેનું એક મુસદ્દો જાહેરનામું હતું, જેમાં નિયમ ૪, "ત્રણ" શબ્દ માટે, "ચાર" શબ્દને બદલવાની માંગ કરવામાં આવી હતી.

૭૩. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ ની કલમ ૫ ની પેટા-કલમ (૩) ની કલમ (iii) ની પેટા-કલમ (ક) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને તા.૦૪/૧૨/૨૦૧૪ નું જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું છે. તા.૦૪/૧૨/૨૦૧૪ ની સૂચના નીચે મુજબ વાંચેલ છેઃ

"સૂચના

શહેરી વિકાસ અને શહેરી આવાસ વિભાગ સચિવાલય.

ગાંધીનગર.

તારીખ ૪ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૪

નં.કેવી– ૨૦૧૪ નો ૧૯૪– ઈએલઈ– ૧૦૨૦૧૪– ૧૭૦૧– પી: ગુજરાત સરકારે ગુજરાત પ્રાંતીય મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ ની ઉપરોક્ત કલમ ૫ ની પેટા–કલમો (૪), (૫), (૬) અને (૭) સાથે વાંચીને કલમ ૫ ની પેટા–કલમ (૩) ની કલમ (૩) ની પેટા–કલમ (એ) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને તા.૨૩ મી માર્ચ, ૨૦૧૦ ના સરકારી જાહેરનામા, શહેરી વિકાસ અને શહેરી આવાસ વિભાગ નં.કેવી–૪૭ ૨૦૧૦–ઈએલઈ ૧૦૨૦૦૯– ૫૨૬–પી હેઠળ (ત્યારબાદ "ઉપરોક્ત અધિનિયમ" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન માટે વોર્ડ અને કાઉન્સિલરોની સંખ્યા, અનુસૂચિત જનજાતિઓ, પછાત વર્ગો અને મહિલાઓ માટે અનામત બેઠકોની સંખ્યા નક્કી કરી છે.

અને જ્યારે કે, વોર્ડ અને કાઉન્સિલરોની સંખ્યા, અનુસૂચિત જાતિઓ, અનુસૂચિત જનજાતિઓ, પછાત વર્ગો અને મહિલાઓ માટે અનામત રાખવાની બેઠકોની સંખ્યા વસ્તી ગણતરી–૨૦૧૧ ના આધારે જાહેર કરવામાં આવેલી વસ્તીના આંકડા અનુસાર અને ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૫ ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી કરવી જરૂરી છે.

અને જ્યાં અમદાવાદ શહેરના મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનની સામાન્ય ચૂંટણી યોજાવાની છે;

હવે, તેથી, જ્યાં સુધી અમદાવાદ શહેરનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી, કલમ ૫ ની પેટા–કલમ (૩) ની કલમ (૩) ની પેટા–કલમ (એ) દ્વારા પેટા–કલમ (૪), (૫), (૬) સાથે વાંચીને અને ઉપરોક્ત અધિનિયમની ઉપરોક્ત કલમ ૫ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને, ગુજરાત સરકાર આથી નીચે મુજબ વોર્ડ અને બેઠકોની સંખ્યા નક્કી કરે છેઃ–

૧. અમદાવાદ શહેરના વિસ્તારોને અડતાલીસ (૪૮) વોર્ડમાં વહેંચવામાં આવશે અને અમદાવાદ શહેરના મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનમાં એકસો નેવું (૧૯૨) કાઉન્સિલરો હશે.

૨. એકસો નેવું (૧૯૨) બેઠકોમાંથી –

(i) અનુસૂચિત જાતિના લોકો માટે વીસ (૨૦) બેઠકો અનામત રાખવામાં આવશે, જેમાંથી દસ (૧૦) બેઠકો અનુસૂચિત જાતિના લોકો માટે અનામત રાખવામાં આવશે.

(ii) અનુસૂચિત જનજાતિના લોકો માટે બે બેઠકો અનામત રાખવામાં આવશે, જેમાંથી એક બેઠક અનુસૂચિત જનજાતિના લોકો માટે અનામત રાખવામાં આવશે.

(iii) ઓગણીસ (૧૯) બેઠકો પછાત વર્ગની વ્યક્તિઓ માટે અનામત રાખવામાં આવશે, જેમાંથી નવ (૯) બેઠકો પછાત વર્ગની મહિલાઓ માટે અનામત રાખવામાં આવશે.

(iv) ૯૬ બેઠકો મહિલાઓ માટે અનામત રહેશે (જેમાં અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને પછાત વર્ગની મહિલાઓ માટે અનામત બેઠકોની સંખ્યા સામેલ છે).

ગુજરાતના રાજ્યપાલના નામે અને આદેશ દ્વારા

(અશોકસિંહ પરમાર)

સરકારના નાયબ સચિવ."

૩૪. તા.૦૪/૧૨/૨૦૧૪ ના જાહેરનામાનો ખાલી અભ્યાસ સૂચવે છે કે ઉપરોક્ત જાહેરનામું તા.૨૭/૧૧/૨૦૧૪ ના જાહેરનામાના સંદર્ભમાં નથી, પરંતુ અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓ અને મહિલાઓ માટે અનામત વોર્ડ અને કાઉન્સિલરોની બેઠકોના નિર્ધારણ અંગે ઉપરોક્ત જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું. આમ, ૩૦ દિવસની મુદત પૂરી થાય તે પહેલાં બહાર પાડવામાં આવેલ તા.૦૪/૧૨/૨૦૧૪ ની સૂચના એ દલીલ સંપૂર્ણપણે ખોટી છે.અપીલકર્તાઓએ જાતે જ પેપર બુકમાં જોડાણ પી–૯ તરીકે તા.૧૫/૦૧/૨૦૧૫ ની સૂચના રેકોર્ડ પર લાવી છે, જે તા.૨૭/૧૧/૨૦૧૪

ની સૂચનાના સંદર્ભમાં બહાર પાડવામાં આવેલી સૂચના છે. તા.૧૫/૦૧/૨૦૧૫ ની સૂચના વાંચેલ છેઃ

"સૂચના

ગુજરાત સરકાર શહેરી વિકાસ અને શહેરી આવાસ વિભાગ

સચિવાલય, ગાંધીનગર

તારીખ ૧૫મી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૫

નં.કેવી– ૨૦૧૫ નો ૩૮– સંકી.– ૧૦૨૦૧૪– ૫૬૪– પી.જોકે, ગુજરાત પ્રોવિન્સિયલ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન એક્ટ, ૧૯૪૯ (BOM LIX ઓફ ૧૯૪૯) ની કલમ ૪૫૬ ની પેટા–કલમ (૨) દ્વારા જરૂરીયાત મુજબ પાન ૭૬–૧ અને ૭૬–૨, ભાગ I–A પર ચોક્કસ મુસદ્દા નિયમો, ગુજરાત સરકારના ગેઝેટના કેન્દ્રીય વિભાગમાં ૨૭ મી નવેમ્બર, ૨૦૧૪ ના રોજ, સરકારી સૂચના, શહેરી વિકાસ અને શહેરી આવાસ વિભાગ હેઠળ, સત્તાવાર ગેઝેટમાં ઉપરોક્ત જાહેરનામા નં.કેવી/ ૨૦૧૪ નો ૧૮૪, ના પ્રકાશનની તારીખથી ત્રીસ દિવસના સમયગાળાની અંદર, વાંધા અથવા સૂચનો આમંત્રિત કરીને, પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યા હતા.

XXX XXX XXX "

૭૫. આમ, તા.૨૭/૧૧/૨૦૧૪ ના જાહેરનામાના સંદર્ભમાં, તા.૧૫/૦૧/૨૦૧૫ ના રોજ જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું, નિયમો,

એટલે કે બોમ્બે પ્રાંતીય મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન (શહેરમાં વોર્ડનું સીમાંકન અને અનામત બેઠકોની ફાળવણી) (સુધારા) નિયમો, ૨૦૧૫ જારી કરવામાં આવેલ હતા, જેમાં ખાસ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો કે સરકાર દ્વારા ડ્રાફ્ટને અનુસરતા વાંધાઓ અને સૂચનો પર વિચાર કરવામાં આવ્યો છે. આમ, અમને ઉપરોક્ત સૂચનામાં કોઈ નબળાઈ દેખાતી નથી.

૭૬. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે પ્રશ્ન નંબર ૩ નો જવાબ નીચેની રીતે આપીએ છીએઃ

> તા.૦૪/૧૨/૨૦૧૪ નું જાહેરનામું તા.૨૭/૧૧/૨૦૧૪ નું જાહેરનામું જે સંપૂર્ણપણે અલગ વિષય પર હતું તેના સંદર્ભમાં ન હોવાથી, તા.૦૪/૧૨/૨૦૧૪ નું જાહેરનામું બહાર પાડવામાં કોઈ ગેરકાયદેસરતા નથી.

૭૭. અમને જાણવા મળ્યું છે કે અધિનિયમ, ૧૯૪૯ ની કલમ ૫(૩)(iii)(ક) અને કલમ ૨૯/એ અને નિયમો, ૧૯૯૪ ના નિયમ ૪ અને ૫ અને નિયમો, ૨૦૦૭ ના નિયમ ૨(ખ) ની જોગવાઈઓ બંધારણના ભાગ IXA ની બહાર નથી, ઉચ્ચ ન્યાયાલયની ખંડપીઠે અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ અરજીને ફગાવી દેવામાં કોઈ ભૂલ કરી નથી. આમ, અમને ૨૦૧૫ ની એસ.એલ.પી.(સી) નં.૨૦૧૫ ની ૨૪૯૫૦ અને ૨૦૨૦ ની રિટ પિટિશન(સી)

નં.૨૦૨૦ ની ૭૮૬ માંથી ઉદ્ભવેલી સિવિલ અપીલમાં કોઈ યોગ્યતા જોવા મળતી નથી. તેથી, સિવિલ અપીલ અને રિટ પિટિશન રદ કરવામાં આવે છે.

સિવિલ અપીલ (૨૦૧૫ ના – રાજ્ય ચૂંટણી પંચ વિરુદ્ધ વિરેન્દ્રસિંહ માફાજી વાઘેલા અને અન્યના એસએલપી (સી) નં.૩૦૬૩૫ માંથી ઉદભવેલી)

૭૮. ગુજરાત હાઈકોર્ટના ડિવિઝન બેન્ચના તારીખ ૨૧/૧૦/૨૦૧૫ ના ચુકાદા સામે અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે, જેના દ્વારા સામાવાળા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી રિટ પિટિશનને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. ઉચ્ચ અદાલતે ફકરા ૭૨ માં નિર્દેશો જારી કર્યા છે જે આપણે ઉપર નોંધ્યા છે. ઉચ્ચ અદાલતે ૨૦૧૫ ના વટહુકમ નંબર ૩ ને ગેરબંધારણીય અને અમાન્ય ગણાવ્યો હતો. રાજ્યમાં તમામ સ્થાનિક સંસ્થાઓની ચૂંટણી મુલતવી રાખવા માટે રાજ્ય ચૂંટણી પંચની કાર્યવાહીને ગેરકાયદેસર અને રદબાતલ ઠેરવવામાં આવી હતી. રાજ્ય ચૂંટણી પંચને સ્થાનિક સંસ્થાઓની ચૂંટણીની પ્રક્રિયા તાત્કાલિક શરૂ કરવા નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચના તારીખ ૨૧/૧૦/૨૦૧૫ ના ચુકાદાને અનુસરીને સ્થાનિક સંસ્થાઓની ચૂંટણી નવેમ્બર/ડિસેમ્બર, ૨૦૧૫ માં યોજાઈ હતી. તા.૨૧/૧૦/૨૦૧૫ ના ડિવિઝન બેન્ચના નિર્દેશનું પાલન કરવામાં આવ્યું હોવાથી આ અપીલમાં કંઈપણ નક્કી કરવાનું બાકી નથી. હાઈકોર્ટના તારીખ ૨૧/૧૦/૨૦૧૫ ના વાદગ્રસ્ત નિર્દેશને અનુસરીને રચાયેલી સ્થાનિક સંસ્થાનો કાર્યકાળ સમાપ્ત થયા

પછી, અમે આ અપીલમાં ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દામાં પ્રવેશવાની કોઈ જરૂર જોતા નથી. આમ, અપીલ નિરર્થક બની ગઈ હોવાથી તેને ફગાવી દેવામાં આવે છે.

(અશોક ભૂષણ) .... ન્યાયમૂર્તિ

(આર.સુભાષ રેડ્ડી) .... ન્યાયમૂર્તિ

(એમ. આર. શાહ) .... ન્યાયમૂર્તિ

નવી દિલ્હી

૨૪ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૨૧.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

DISCLAIMER: ***The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.***